

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
**«РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ»**

кваліфікаційна робота

здобувача освітнього ступеня «магістр»

БАРАБАНЯ Назарія Руслановича

2 курсу денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

ОПП «Фінансова розвідка»

Науковий керівник

доктор економічних наук, доцент

МЕЛЬНИК Степан Іванович

Рецензент

доктор економічних наук, професор

ШТАНГРЕТ Андрій Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„___” _____ 2022 р., протокол № _____

завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів – 2022

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 фінансів та обліку
 _____ Степан МЕЛЬНИК
 «__» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
БАРАБАНЯ Назарія Руслановича

1. Тема роботи Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави

керівник роботи МЕЛЬНИК Степан Іванович, доктор економічних наук, доцент
 затверджені наказом ЛьвДУВС від «28» жовтня 2021 р. № 327

2. Строк подання здобувачем освітнього ступеня «магістр» роботи «З1» січня 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи Нормативні та законодавчі документи з питань забезпечення економічної безпеки та формування системи фінансового моніторингу; літературні джерела з вказаної тематики; статистичні матеріали.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження сутності поняття «економічна безпека держави», «фінансовий моніторинг», розкрити особливості структури системи фінансового моніторингу, вивчити нормативно-правову базу, що регулює забезпечення економічної безпеки та здійснення фінансового моніторингу; розкрити динаміку індикаторів рівня економічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; провести аналіз результативності функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу; розробити заходи удосконалення механізму здійснення фінансового моніторингу в контексті забезпечення безпеки держави; вивчити зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки та можливість його впровадження в Україні

5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Види та суб'єкти фінансового моніторингу; показники виробничої безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники демографічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники зовнішньоекономічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники макроекономічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники соціальної безпеки України упродовж 2016-2020 рр. Показники банківської безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники бюджетної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники валютної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; показники грошово-кредитної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.; структура СПФМ, які перебувають на обліку у Держфінмоніторингу України упродовж 2019-2020 рр.; кількість отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції упродовж 2016-2020 рр.; структура отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень упродовж 2018-2020 рр.; кількість скерованих до правоохоронних органів матеріалів упродовж 2018-2020 рр.; результати опрацювань правоохоронними органами узагальнених матеріалів упродовж 2018-2020 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «__» _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану		
2	Написання першого розділу		
3	Написання другого розділу		
4	Написання третього розділу		
5	Підведення підсумків та формулювання висновків		
6	Оформлення роботи		

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

_____ (ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

БАРАБАНЬ Н.Р. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена проведенню теоретичного дослідження ролі фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. Визначено сутність поняття «економічна безпека», «фінансовий моніторинг», досліджено структуру системи фінансового моніторингу України, проаналізовано нормативно-правову базу забезпечення економічної безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу. Здійснено оцінку результативності функціонування системи фінансового моніторингу України. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу з метою підвищення її результативності та забезпечення економічної безпеки держави.

Ключові слова: економічна безпека держави, ризики та загрози, індикатори економічної безпеки, фінансовий моніторинг, суб'єкти фінансового моніторингу.

ANNOTATION

BARABAN N.R. The role of financial monitoring in ensuring the economic security of the state. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

Qualification work is devoted to a theoretical study of the role of financial monitoring in ensuring the economic security of the state. The essence of the concept of «economic security», «financial monitoring» is determined, the structure of the financial monitoring system of Ukraine is studied, the legal framework for ensuring economic security of the state and financial monitoring is analyzed. The effectiveness of the financial monitoring system of Ukraine has been assessed. Recommendations have been developed to improve the financial monitoring system in order to increase its effectiveness and ensure the economic security of the state.

Key words: economic security of the state, risks and threats, indicators of economic security, financial monitoring, subjects of financial monitoring.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	9
1.1. Економічна безпека держави: сутність поняття, ризики та загрози	9
1.2. Фінансовий моніторинг в системі забезпечення економічної безпеки держави	14
1.3. Нормативно-правова база забезпечення економічної безпеки та здійснення фінансового моніторингу	20
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	25
2.1. Динаміка індикаторів рівня економічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.	25
2.2. Аналіз результативності функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу	35
Висновки до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	42
3.1. Удосконалення механізму здійснення фінансового моніторингу в контексті забезпечення безпеки держави	42
3.2. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки та можливість його впровадження в Україні	48
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Останнє десятиліття характеризується високим рівнем невизначеності що проявляється у змінах світового укладу, виникненням конфліктів у країнах-постачальниках важливих природних ресурсів, екологічними катастрофами, турбулентністю світового фінансового ринку. Такі умови створюють численні ризики та загрози функціонування вітчизняних економічних систем, особливо тих, що перебувають в умовах трансформації чи розвитку. В умовах постійних загроз суспільство здійснює пошук інструментів та механізмів їх нейтралізації задля забезпечення належного рівня економічної безпеки. Однією з головних складових системи забезпечення економічної безпеки держави є фінансовий моніторинг. Ефективно працююча система фінансового моніторингу сприятиме недопущенню фінансування терористичних організацій, відмивання доходів, що є результатом вчинення злочинних дій, зниженню рівня корупції та тіньової економіки. У сукупності економічна система отримає потужний синергетичний ефект, що проявлятиметься у підвищенні рівня економічної безпеки держави. Тобто дослідження ролі фінансового моніторингу в системі забезпечення економічної безпеки держави є актуальним.

Доцільно вказати, що проблема забезпечення економічної безпеки набула актуальності упродовж останніх десятиліть, про що свідчить числення дослідження науковців, зокрема: І. Бінько, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, З. Живко, А. Маразакі, Ю. Макогон, В. Франчук. Водночас, проблеми розбудови системи фінансового моніторингу є предметом дослідження О. Бандурки, О. Бережного, С. Буткевича, С. Дмитрова, О. Глущенко, В. Коваленко, І. Коломієць, О. Кравченко, О. Куришко, І. Приходько, М. Шевченко тощо. Проте дослідження забезпечення економічної безпеки держави через призму налагодження ефективної системи фінансового моніторингу є мало дослідженим і потребує подальшого вивчення.

У даній кваліфікаційній роботі використовувались дані та статистична інформація Державної служби статистики, Державної служби фінансового моніторингу України, вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, літературні джерела, а також дані мережі Інтернет.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у проведенні теоретичного дослідження ролі фінансового моніторингу у системі забезпечення економічної безпеки держави. Досягнення поставленої мети забезпечувалось вирішенням таких завдань:

- дослідити та систематизувати існуючі визначення поняття «економічна безпека держави»;
- охарактеризувати структуру системи фінансового моніторингу України;
- вивчити законодавчі акти, що регулюють процеси забезпечення економічної безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу в Україні;
- оцінити динаміку основних індикаторів економічної безпеки держави;
- провести аналіз результативності функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу;
- розробити рекомендації щодо підвищення результативності фінансового моніторингу;
- вивчити зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки та розглянути можливість його імплементації у вітчизняну практику.

Об'єктом дослідження є фінансові операції, що обслуговують економічні процеси в державі.

Предметом дослідження є теоретичні засади здійснення фінансового моніторингу як інструменту забезпечення економічної безпеки держави

Методи дослідження. Проведене у кваліфікаційній роботі дослідження здійснювалось із використанням таких методів наукового пізнання: метод систематизації – при дослідженні існуючих понять «економічна безпека держави»; опис – при визначенні ознак ризику та загрози економічній

безпеці; метод узагальнення використовувався для формулювання висновків та пропозицій; графічний метод застосовувався при побудові рисунків та діаграм.

Наукова новизна одержаних результатів:

- набули подальшого розвитку рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки держави шляхом розробки та реалізації антилегалізаційних заходів на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях. Реалізація запропонованих заходів знизить можливість використання фінансових інститутів з метою відмивання «брудних» коштів, підвищить довіру до держави, що позитивно вплине на рівень економічної безпеки держави.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи проводиться теоретичне дослідження поняття «економічна безпека держави», визначено її ризики та загрози, розкрито особливості будови вітчизняної системи фінансового моніторингу, вивчено правову базу забезпечення економічної безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу.

Другий розділ містить аналіз індикаторів економічної безпеки держави за період 2016-2020 р., а також оцінку результативності функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу.

У третьому розділі запропоновано заходи, спрямовані на вдосконалення функціонування системи фінансового моніторингу з метою забезпечення економічної безпеки держави; вивчено зарубіжний досвід у цій сфері.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (48 найменувань на 5 сторінках) та додатку. Загальний обсяг роботи становить 64 сторінок, із них основний текст – 56 сторінок, які містять 2 таблиці та 14 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Економічна безпека держави: сутність поняття, ризики та загрози

Із зростанням нестабільності та напруженості в більшості частин світу безпека стає однією з найважливіших соціальних цінностей. За таких умов завдання забезпечення безпеки, в тому числі й економічної, стає надактуальним у списку пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики.

Проведення досліджень вимагає визначення сутності поняття, з'ясування загроз економічній безпеці та пошук засобів їх нейтралізації. Щодо сутності поняття «економічна безпека держави», то доцільно вказати, що нині більшість наукових шкіл, навіть окремі спеціалісти, використовують власну термінологію. Такі відмінності ускладнюють формування спільної методологічної основи вимірювання та забезпечення економічної безпеки держави.

Тобто на сьогодні існують принципові відмінності в термінології вже на етапі тлумачення поняття «економічна безпека держави». Аналіз різних визначень дав можливість сформулювати шість найбільш поширених підходів до визначення поняття «економічна безпека держави»:

1. умовний, згідно з яким економічна безпека держави – це сукупність певних умов, що дозволяють державним органам ефективно виконувати покладені на них завдання в економічній сфері (Л. Абалкін, А. Іларіонов, С. Пирожков, А. Сухоруков, О. Ляшенко);

2. якісний, згідно з яким економічна безпека держави є найважливішою якісною характеристикою економічної системи, що визначає здатність підтримувати нормальні умови функціонування та діяльності держави, економіки та громадян (Я. Жаліло, Дж. Янг, М. Єрмошенко, Б. Губський);

3. захисний, згідно з яким під економічною безпекою держави розуміється захист держави, економіки та громадян від внутрішніх і зовнішніх загроз (В. Савіна, Т. Сак, В. Сенчагов);

4. статичний, згідно з яким економічна безпека держави – це стан економіки, що дозволяє державі виконувати свої функції та нівелювати зовнішні та внутрішні загрози (Г. Пастернак-Таранушенко, В. Шлемко та І. Бінько, В. Андрійчук, З. Стахов'як, К. Рачковський);

5. ресурсний, згідно з яким економічна безпека держави – це ресурсна та інституційна спроможність держави своєчасно протистояти загрозам у постійно мінливому економічному середовищі, захищати національні інтереси (І. Губарева, М. Флейчук та Я. Гончарук, В. Бойко);

6. телеологічно, згідно з яким економічна безпека держави є не лише сприятливим збігом обставин, а результатом свідомої та цілеспрямованої діяльності щодо досягнення такого стану економіки, за якого держава захищає економічні інтереси суспільства, економіки та громадян (В. Предборський, В. Мунтян).

Ці підходи до визначення економічної безпеки держави ілюструють, наскільки глибокими є відмінності в розумінні одного й того ж поняття представниками різних наукових шкіл. Кожна з цих шкіл фактично реалізує власне визначення для вирішення вузьких наукових проблем. Ключова проблема полягає в тому, що більшість визначень, хоча і точно описують феномен економічної безпеки в рамках одного поняття, не можуть бути використані в інших.

Наявність різних поглядів на розуміння сутності поняття «економічна безпека держави», безсумнівно, збагачує екосистему. Проте доцільно знайти спосіб визначення економічної безпеки держави, який давав би можливість більш змістовно та чітко визначити поняття економічної безпеки держави та став би поширеним у науковому середовищі. Під економічною безпекою держави будемо розуміти свідомий і цілеспрямовано налагоджений державними органами стан економіки, що забезпечує опір держави

зовнішнім і внутрішнім системним загрозам та цілеспрямованим діям, спрямованим на дестабілізацію. Такий підхід має низку переваг. По-перше, «стан» економіки можна проаналізувати та емпірично оцінити набагато точніше та об'єктивніше, ніж «здатність» чи «безпеку» економіки. По-друге, запропонована інтерпретація дає змогу вказати на важливість показників такого стану економіки, досягнення та підтримання яких є політичним завданням забезпечення високого рівня економічної безпеки держави. Відповідно, це дає можливість дати конкретні рекомендації щодо оптимального стану економіки як системи та окремих її компонентів як системи нижчого рівня, що покращить стан економічної безпеки. По-третє, визначаючи безпеку держави як свідомо змінений скоригований стан економіки, наголошуємо, що це не випадковість чи довільна сукупність факторів. Така ситуація є результатом реалізації комплексу заходів державної політики та свідомого створення певних умов, за яких національна економіка здатна протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Щодо об'єкту та суб'єктів економічної безпеки держави, то термін «об'єкт економічної безпеки держави» закономірно залежить від прийнятого певною науковою школою визначення терміну «економічна безпека держави». Об'єктом економічної безпеки держави є певний стан економіки, що забезпечує опір держави системним загрозам та цілеспрямованим актам агресії. З даного визначення поняття «об'єкт економічної безпеки держави» органічно випливає ще одне важливе поняття екосистеми, а це «забезпечення економічної безпеки держави», яке слід розуміти як систему свідомих і цілеспрямованих дій влади (суб'єкта економічної безпеки), спрямованих на досягнення певного «бажаного» стану економіки.

На політико-прикладному рівні забезпечення економічної безпеки держави має бути спрямоване на досягнення таких показників та індикаторів економічного розвитку, за яких актуалізація загроз (так званих «системних загроз») не призводить до критично небезпечних потоків.

Щодо поняття «суб'єкти економічної безпеки держави», то у багатьох наукових працях спостерігається тенденція включення до цієї категорії досить широкого переліку суб'єктів – держави, окремих компаній і навіть громадян. З нашої точки зору, «суб'єктом економічної безпеки держави» може бути лише держава в особі компетентних органів та установ державної влади, які розробляють відповідну правову базу економічної безпеки держави та забезпечують реалізацію цієї політики.

Ключовим елементом, через який розкривається сутність економічної безпеки держави, є поняття «загроза економічній безпеці». Термін «загроза» трактується як можлива небезпека, що виникає внаслідок негативних змін зовнішнього політичного, економічного чи природного середовища, а також негативних змін у подібних процесах і сферах всередині країни [3, с. 928]. На наше глибоке переконання, для проведення досліджень в рамках екосистем необхідно мати чітке бачення та розуміння поняття загроз економічній безпеці держави, їх природи та джерел. У зв'язку з цим необхідно враховувати декілька важливих методологічних міркувань.

По-перше, з нашої точки зору, значення поняття «загроза економічній безпеці економіки» полягає в тому, що воно дозволяє провести певну інституційну межу між загальноекономічною теорією та теорією економічної безпеки держави. Це питання особливо актуальне, коли йдеться про державну політику. У цьому контексті постає проблема розмежування «поточної економічної політики держави» та «політики забезпечення економічної безпеки держави». На нашу думку, правильне застосування концепції загроз економічній безпеці держави є критерієм, який уможливорює вирішення цієї проблеми.

З нашої точки зору, економічна політика держави має бути спрямована на вирішення загальних завдань соціально-економічного розвитку, які кожна держава визначає відповідно до своєї системи пріоритетів. Натомість політика економічної безпеки починається тоді, коли виникають загрози, які можуть поставити під загрозу функціонування основних економічних

інститутів. Іншими словами, політика забезпечення економічної безпеки має бути спрямована на протидію загрозам, які становлять небезпеку для держави в цілому.

По-друге, загроза економічній безпеці повинна мати конкретну матеріалізовану форму. Протистояння та нейтралізація загроз економічній безпеці потребує вироблення чіткого підходу у визначенні того, що є загрозою, а що є актуальною проблемою, що потребує вирішення в соціально-економічній політиці держави.

Відповідно до наведених тез, ми вважаємо, що загрози економічній безпеці держави чітко визначаються в просторово-часових рішеннях, подіях, явищах чи сукупності факторів, які завдають чи можуть завдати державі специфічної шкоди. З метою виявлення категорії загроз, що створюють потенційну загрозу для економіки як системи, реагування на яку потребує комплексу заходів на рівні уряду, пропонується ввести поняття «системна загроза». Мається на увазі певні природні чи штучні обставини та умови, за яких може бути порушена соціально-економічна стабільність у країні та порушується функціонування основних економічних інститутів, що призведе до критичного погіршення ефективності основних функцій держави.

Загрози можна класифікувати за різними ознаками, а зокрема поділити на: внутрішні та зовнішні, реальні та потенційні, прямі та непрямі, навмисно створені будь-яким суб'єктом або такі, що виникають спонтанно тощо. З нашої точки зору, деталізація конкретних загроз економічній безпеці держави не має практичного значення, оскільки динамічні зміни у світі в політичній, економічній, соціальній, військовій та інших сферах постійно змінюють характер та зміст загроз економічній безпеці. Натомість визначення конкретних загроз має здійснюватися індивідуально, враховуючи особливості кожної держави, а також обставини, в яких вона діє. Це завдання, які необхідно вирішувати на аналітичному рівні. Кожна держава повинна самостійно визначати та систематизувати загрози економічній безпеці, які можуть мати для неї критичні наслідки.

Загрози економічній безпеці держави неможливо об'єктивно та змістовно охарактеризувати без використання комплексу споріднених термінів. До них належать: «джерело загрози економічній безпеці держави», «виклик економічній безпеці», «ризик для економічної безпеки», «шкода економічній безпеці».

Виходячи з того, що під загрозами економічній безпеці держави розуміють рішення, події, явища або сукупність факторів, «джерела загроз» слід вважати локалізованими в просторових і часових подіях небезпеки. Це можуть бути свідомі та цілеспрямовані акти агресії з боку супротивників певної держави або просто природний збіг природних факторів. Щодо порядку розміщення термінів «виклик» і «ризик», то ми дотримуємося такого підходу. Термін «виклик» слід тлумачити як сукупність обставин, які потенційно не можуть становити системну загрозу для економіки. Такі обставини не обов'язково стануть такими загрозами, але висока ймовірність такого сценарію вимагає відповідної реакції з боку суб'єктів економічної безпеки держави. Натомість поняття «ризик для економічної безпеки» слід розглядати як ймовірність того, що загроза економічній безпеці нанесе конкретну реальну шкоду державі.

У свою чергу, поняття «збитки» слід трактувати як кількісний розмір економічних втрат у разі актуалізації загроз. Наведені визначення не є вичерпними, але відповідно до цілісного бачення сприяють формуванню цілісної системи базових понять, за допомогою яких можна досягти широкого наукового консенсусу щодо трактування феномену економічної безпеки.

1.2. Фінансовий моніторинг в системі забезпечення економічної безпеки держави

Однією з постійних загроз економічній безпеці України є тіньова економіка, яка супроводжується загостренням економічної кризи. Тому

актуальними питаннями є збір, аналіз та перевірка даних про стан діяльність суб'єктів економіки, про їх фінансові операції з метою забезпечення належного обліку операцій та зниження рівня тіньової економіки, визначення механізмів та шляхів відмивання необлікованих та злочинних доходів.

Дотримання закону, запобігання фінансовим злочинам із використанням чи розподілом коштів для здійснення державних завдань та забезпечення ефективного розвитку усіх суб'єктів фінансових відносин – ось на що спрямований фінансовий контроль. Побудова в Україні цілісної системи державного фінансового контролю є дуже важливою, оскільки вона базується на забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.

Державний фінансовий контроль за грошовим обігом передбачає різні рівні контролю за фінансовими потоками, що дозволяє знизити ризик втрати коштів, отриманих злочинним шляхом. Основним засобом державного фінансового контролю є фінансовий моніторинг. Проблема побудови ефективної системи фінансового моніторингу є досить актуальною для України. Система фінансового моніторингу сприятиме соціально-економічному розвитку країни, наповненню державного та місцевих бюджетів, фондів соціального страхування, що в підсумку забезпечить необхідний рівень економічної безпеки держави. Доцільно зазначити, що саме поняття «фінансовий моніторинг» визначено як на законодавчому рівні у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Базовий Закон), так і у працях науковців. Відповідно до норм Базового Закону фінансовий моніторинг (далі – ФМ) – це комплекс заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, і передбачає здійснення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [30].

Проте науковці дещо по-іншому тлумачать це поняття. Аналіз наявних у наукових колах визначень дав можливість їх згрупувати у дві групи:

- розуміння сутності «ФМ» як певної специфічної сфери фінансового контролю. Зокрема, Е. Дмитренко під ФМ розуміє особливу форма державного фінансового контролю, що здійснюється компетентними органами та установами, які спеціалізуються на здійсненні фінансових операцій (далі – ФО), відстежують та реєструють ФО, що відповідають відповідно до Базового Закону критеріям підозри, аналізують інформацію про підозрілі ФО для визначення схем і механізмів для легалізації злочинних доходів [8]. А. Клименко зазначає, що «ФМ – це особлива форма фінансового контролю, що здійснюється компетентними державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) і спрямована на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів [8];

- розуміння «ФМ» як системи безперервного моніторингу, що дозволяє прогнозувати ризики, пов'язані із легалізацією «брудних» грошей. Так, І. Патюта вказує, що «ФМ є поняттям, дещо схожим на поняття фінансового контролю, але ФМ є більш широким поняттям, оскільки передбачає постійний моніторинг, що дозволяє прогнозувати ризики, пов'язані з відмиванням грошей» [16]. І. Бірюков тлумачить поняття фінансовий моніторинг, як систему постійного моніторингу найважливіших поточних результатів фінансової діяльності компанії в умовах постійно мінливих умов фінансового ринку [16].

Розглянувши запропоновані тлумачення поняття «фінансовий моніторинг», вважаємо за доцільне сформулювати власне визначення. Отже, фінансовий моніторинг – це процес виявлення фінансових операцій, що здійснюються суб'єктами економіки, з метою узгодження їх відповідності вимогам антилегалізаційного законодавства.

У цьому визначенні ми поєднуємо два підходи до дослідження сутності фінансового моніторингу: процесний і структурний, а також використовуємо мікроекономічний аспект дослідження цього поняття.

Вивчаючи сутність фінансового моніторингу, В. Першин у своїй роботі «Державний фінансовий моніторинг: завдання та функції» виділив ряд характеристик, серед яких:

- ФМ являє собою організаційно-правове явище, порядок якого чітко визначено публічним правом;
- ФМ – це певний механізм, основною метою якого є моніторинг та виявлення підозрілих ФО;
- ФМ – це можливість для всебічного аналізу отриманих даних та висновків;
- основною метою ФМ є мінімізація легалізації (відмивання) злочинних доходів [27, с. 47].

Здійснення ФМ, відповідно до Базового Закону, передбачає здійснення первинного та державного ФМ. Фінансовий моніторинг здійснюється на рівні окремих суб'єктів – суб'єктів первинного фінансового моніторингу (далі СПФМ) та суб'єктів державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ) (рис. 1.1). Правова відмінність між системою державного та первинного ФМ ґрунтується на функціонуванні її суб'єктів і базується на таких принципах: повна відповідальність і контроль, взаємовідносини; невтручання в законну діяльність суб'єктів фінансового моніторингу; розмежування покладених на учасників завдань та відповідальності; принцип профілактичної роботи [30].

Суб'єктів ФМ можна поділити на вищий і нижчий рівні. Суб'єкти нижчого рівня здійснюють заходи безпосереднього контролю за фінансовими операціями.

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ	
Державний фінансовий моніторинг	Первинний фінансовий моніторинг
Міністерство фінансів України	-суб'єкти господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, -суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, -аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи-підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку
	суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна
Національний банк України	банки
	платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем
	страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи
	оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій
Міністерство юстиції України	Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин)
	адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально
	нотаріуси, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку
	товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами
Міністерство цифрової трансформації України	постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів
Державна служба фінансового моніторингу України	

Суб'єкти фінансового моніторингу

Рис. 1.1. Види та суб'єкти фінансового моніторингу
Джерело: складено автором за [30]

Вищий рівень суб'єктів фінансового моніторингу посідають компетентні державні органи, такі як Національний банк України, Міністерство цифрової трансформації, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державної служби фінансового моніторингу України, які безпосередньо контролюють агентів фінансового моніторингу.

Нагляд за станом грошового обігу здійснює Державна служба фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг України), основним завданням якої є збір, обробка та аналіз інформації про ФО, що є предметом ФМ.

Серед об'єктів дослідження ФМ доцільно вказати численні ФО, спрямовані на приховування джерел незаконних доходів, а також приховування осіб, які отримують неправомірний дохід:

- осіб, пов'язаних із діяльністю «конвертерних центрів»;
- ФО, пов'язані з готівковими розрахунками ФОП;
- ФО, пов'язані з бюджетними коштами та іншим державним майном;
- ФО, пов'язані з розкраданням коштів шляхом шахрайства в мережі

Інтернет;

- ФО, пов'язані з інвестиційною та страховою діяльністю;
- ФО, пов'язані з використанням майнових і немайнових прав [41].

Узагальнюючи наведений вище матеріал, можна зробити наступні узагальнення:

по-перше, забезпечення економічної безпеки держави передбачає налагодження функціонування ефективної системи фінансового контролю, яка має забезпечувати зміцнення фінансової дисципліни в державі;

по-друге, фінансовий моніторинг є одним із інструментів державного контролю, оскільки його проводять уповноважені державні органи та СПФМ з метою досягнення головної мети – запобігання використанню схем відмивання грошей та мінімізації тіньової економіки в цілому.

1.3. Нормативно-правова база забезпечення економічної безпеки та здійснення фінансового моніторингу

Провідним напрямом розвитку кожної держави є забезпечення тісного зв'язку її розвитку з безпекою. Розвиток соціальних відносин і безпека визначаються як взаємозалежні елементи соціального процесу.

Основним програмним документом, що регулює розвиток системи національної та економічної безпеки України, є Стратегія національної безпеки України [38]. Вивчення загальних концептуальних настанов Стратегії національної безпеки України дозволило констатувати, що в цій здійснено оцінку внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці та стратегічних ризиків, визначено принципи національної безпеки.

Серед нормативних джерел забезпечення економічної безпеки доцільно виділити закони. Особливе місце в системі нормативно-правових актів посідають закони України «Про національну безпеку України», «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», у яких зазначено, що економічна безпека України є складовою національної безпеки України загалом [31;33]. Ці закони України визначають сутність зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці України, систематизують завдання щодо визначення критеріїв і параметрів, що характеризують національні інтереси в економіці, визначають напрями економічної політики.

Слід зазначити, що політика державної безпеки проводиться органами державної влади та місцевого самоврядування на основі Стратегії національної безпеки України, інших концептуальних документів, розроблених Радою національної безпеки та оборони. Ці нормативні документи визначають основні напрями політики забезпечення національної безпеки [38].

Економічна безпека означає забезпечення збалансованості економічної системи. Державна політика з метою забезпечення економічної безпеки

повинна базуватися на засадах нормативно-правової бази разом із визначенням кількісних та якісних параметрів та критеріїв оцінки економічної безпеки (далі – ЕБ) держави.

З точки зору правової форми забезпечення ЕБ її доцільно представляти як діяльність органів державної влади щодо виконання умов безпеки з метою досягнення національних інтересів в економічній сфері. Нині продовжується розробка та поповнення нормативно-правової бази національної ЕБ. На сьогодні діє понад 52 Закони України та 8 указів Президента України, кількість яких продовжує щорічно збільшуватися.

Питання забезпечення ЕБ зосереджені насамперед в Конституції України, Декларації про державний суверенітет України, Постанові Верховної Ради України «Про проголошення незалежності України».

Усі нормативні акти у сфері забезпечення ЕБ держави доцільно згрупувати у чотири групи:

- 1) документи, що встановлюють правові основи національної економічної безпеки України;
- 2) акти, що регулюють розвиток галузі з метою забезпечення безпеки;
- 3) документи, що регулюють стратегічний розвиток національної економічної безпеки України;
- 4) документи, спрямовані на сталий розвиток національної економіки та суспільства [26].

Першим основним джерелом правового регулювання економічної безпеки є Конституція України, у ч. 1 ст. 17 зазначено, що «забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави».

Другим джерелом є кодифіковане законодавство, тобто Кодекс України про адміністративні правопорушення, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Митний кодекс України.

До третього джерела належать закони України з питань безпеки, тобто Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про

охоронну діяльність», Закони України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію України», «Про Службу безпеки України» та інші.

До четвертого джерела належать накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання господарської діяльності. Іншим джерелом правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування.

Забезпечення економічної безпеки передбачає вжиття заходів у боротьбі із економічною злочинністю та протидією відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом. Державне управління економікою в цілому, як і у сфері фінансового моніторингу, здійснюється на основі принципу невтручання державних органів у фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, держава, встановлюючи загальнообов'язкові правила проведення ФМ.

Основним законом, що регулює відносини щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) незаконно набутих коштів, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Базовий Закон) [30]. Даний нормативний акт регулює діяльність уповноважених органів зі збору, попередньої перевірки даних про ФО; порядок перевірки джерела доходу; порядок визначення особи, яка здійснює відмивання коштів (як власника коштів, так і їх співучасників у відмиванні коштів); порядок документального оформлення факту перевірки джерела доходу та встановлення особи, яка здійснює відмивання коштів; порядок інформування компетентних правоохоронних органів про підозрілі ФО; перелік установ, компаній та організацій, які повинні інформувати про підозрілі ФО; правила виявлення підозрілих ФО; постійний моніторинг підозрілих ФО та інформаційних процедур, що відповідають за збір таких даних; процедуру міжнародного співробітництва вітчизняного підрозділу фінансової розвідки;

порядок вилучення активів, які відмиваються; статус, обов'язки та права СДФМ та СПФМ.

Базовим Законом визначено поняття відмивання незаконних доходів, зазначено рівні ФМ (первинний та державний), вказано суб'єкти ФМ (СПФМ та СДФМ), на яких покладено обов'язок здійснювати ФМ, передбачено покарання за порушення антилегалізаційного законодавства. Основним нововведенням Базового Закону є запровадження ризик-орієнтованого підходу (далі РОП) при роботі СПФМ з клієнтами. Таке нововведення дає можливість не перевіряти всіх клієнтів та всі операції, а ранжувати їх за ступенем ризику легалізації незаконних коштів. Запровадження РОП спрощує роботу СПФМ. Базовий Закон визначає порядок ідентифікації та верифікації клієнтів фінансових інститутів, порядок встановлення осіб, які здійснюють ФО, порядок реєстрації даних про цих осіб та операції, порядок надання даних до спеціально уповноваженого органу. Закон також дозволяє СПФМ відмовитися від здійснення ФО у разі надвисокого ступеня ризику такої операції.

Державна служба фінансового моніторингу України є вітчизняним підрозділом фінансової розвідки. До повноважень Держфінмоніторингу України належать: збір, систематизація, аналіз та обробка інформації про відповідні ФО; організація та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері протидії легалізації незаконних доходів; надсилання матеріалів на виконання закону про підозрілі ФО; допомога у виявленні ознак використання незаконних доходів у ФО тощо.

Отже, забезпечення ЕБ, в цілому, та здійснення ФМ, зокрема, мають повне нормативно-правову базу. Проте ця база є недостатньо цілеспрямованою, а її оновлення є дещо запізнаним.

Висновки до розділу 1

У сучасний мінливих умовах забезпечення економічної безпеки держави є нагальною потребою. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців показав відсутність єдності у розумінні сутності поняття «економічна безпека держави». Така різноманітність унеможливорює розробку єдиної методики оцінки індикаторів економічної безпеки та розробки заходів її забезпечення.

Важливим пунктом у забезпечення економічної безпеки держави є боротьба з економічною злочинністю та відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом. Фінансовий моніторинг – є одним із інструментів забезпечення економічної безпеки держави. Відповідно до Базового Закону існує два види фінансового моніторингу – первинний та державний. Система фінансового моніторингу України складається із спеціально уповноваженого органу – підрозділу фінансової розвідки – Держфінмоніторингу України, суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу.

Забезпечення економічної безпеки держави здійснюється на основі сформованої нормативно-правової бази. Основний закон України визначає забезпечення економічної безпеки як найважливіше завдання держави. Всю сукупність нормативних актів можна згрупувати у чотири групи: акти, що закладають правову основу забезпечення економічної безпеки; акти, які регламентують окремий напрям забезпечення економічної безпеки; документи, що визначають стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки; правові акти, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку економічної системи.

Нормативно-правове регулювання здійснення фінансового моніторингу в Україні здійснюється на основі Базового Закону, який визначає суб'єктів фінансового моніторингу, операції, що підлягають фінансовому моніторингу, операції ідентифікації та верифікації клієнтів та запроваджує ризик-орієнтований підхід до перевірки клієнтів та операцій.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Динаміка індикаторів рівня економічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Забезпечення економічної безпеки держави є необхідною умовою сталого розвитку економіки. До того ж забезпечення економічної безпеки як держави, так і кожного суб'єкта господарювання та громадянина сприяє забезпеченню національної економічної безпеки. Національна економіка – це соціально-економічна система, що має багато складових, пов'язаних тісними зв'язками. Важливими функціональними компонентами економічної безпеки держави є такі: фінансова, кадрова, техніко-технологічна, правова, екологічна, інформаційна, енергетична, ринкова, інтерфейсна [2].

Національні економічні інтереси та їх пріоритети відіграють визначальну роль у системі економічної безпеки. Для визначення національних економічних інтересів необхідно: проаналізувати сучасний стан економіки та визначити тенденції розвитку; моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку; коригування заходів державного регулювання з метою досягнення бажаних цілей [1].

Особливо важливою є розробка системи економічних показників, які б давали кількісну оцінку соціально-економічного розвитку країни. Їх необхідно додати до поточної статистики. Зокрема, у Бюлетені Національного банку України та на сторінках Офіційного Інтернет-представництва НБУ щомісячно відображаються показники економічного розвитку України: макроекономічні показники (ВВП, індекс споживчих цін, капітальні інвестиції, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджет дефіцит); показники монетарної політики НБУ (дисконтна ставка, ставка рефінансування тощо).

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» рівень економічної безпеки країни вимірюється за такими напрямками: промислова безпека; демографічна безпека; енергетична безпека; зовнішньоекономічна безпека; інвестиційна безпека та інновації; макроекономічна безпека; безпека продовольча; соціальна та фінансова [32].

Рівень економічної безпеки визначається на основі розрахунку субіндексів, які в свою чергу визначаються на основі низки показників, що характеризують ту чи іншу сфери. Зазначимо, що 2016 р. на державному рівні здійснювалась оцінка рівня економічної безпеки держави. Проте вже понад 5 років комплексної оцінки рівня економічної безпеки не проводиться, а розрахувати самостійно всі складові субіндексів неможливо через відсутність даних. Тому для оцінки рівня проведемо аналіз основних показників, що входять до відповідних субіндексів.

До основних складових промислової безпеки належать частка валової доданої вартості промислового виробництва в Україні та Європі, ступінь зносу основних засобів у промисловості. Враховуючи відсутність цих показників, проведемо узагальнену оцінку промислової безпеки України (рис. 2.1).

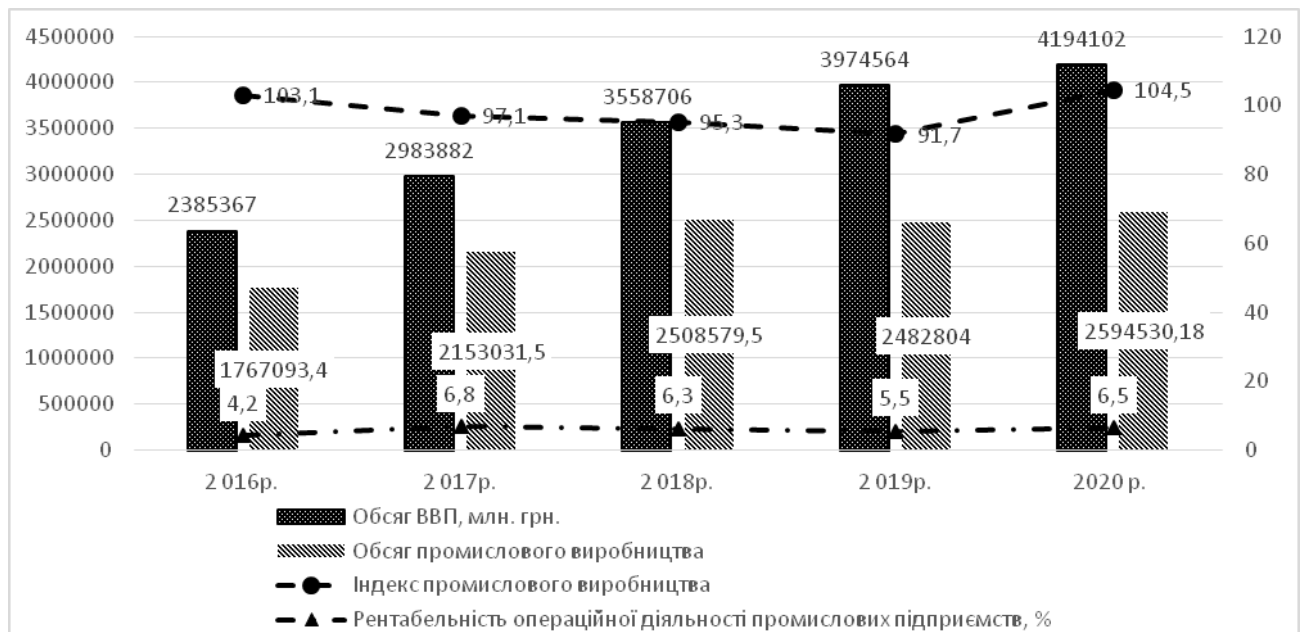

Рис. 2.1. Показники виробничої безпеки України упродовж 2016-2020 рр. Джерело: складено автором за даними [24]

Дані рис. 2.1 свідчать про щорічне зростання суми ВВП. Так, упродовж досліджуваного періоду номінальний обсяг ВВП збільшився на 1808735 млн. грн. Таку тенденцію можна трактувати двояко: з одного боку, це може свідчити про збільшення обсягів виробництва, а з іншого, про значне зростання цін. Таку ж динаміку спостерігаємо і за показником обсягу промислового виробництва. Зазначимо, що упродовж 2020 р. індекс промислового виробництва мав значення 104,5%, що спостерігаємо вперше за останні 4 роки. Викликає стурбованість низький рівень рентабельності операційної діяльності промислових підприємств.

Розглянемо ще одну складову економічної безпеки держави демографічну безпеку. Ця складова характеризується такими показниками як загальна чисельність населення, очікувана тривалість життя, рівень дитячої смертності, коефіцієнт природного приросту на 1000 жителів, частка людей похилого віку в загальній чисельності населення та інші показники.

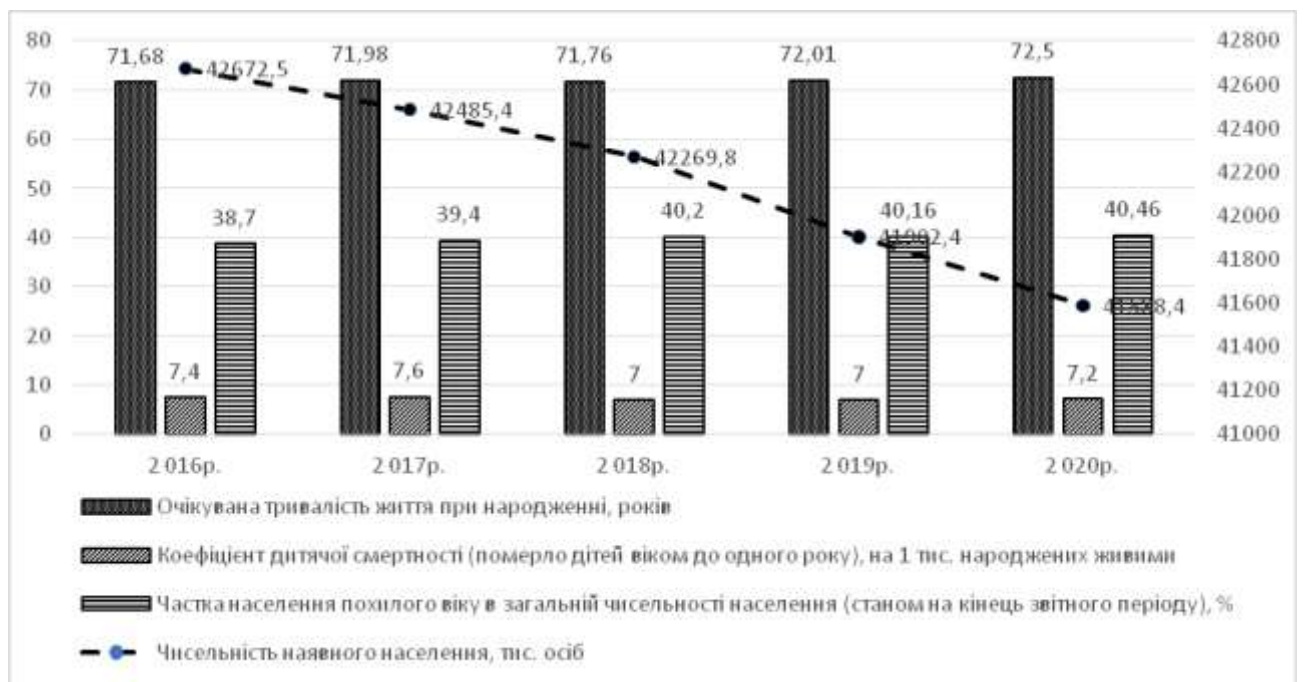

Рис. 2.2. Показники демографічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Дані рис. 2.2 свідчать про скорочення чисельності населення країни. Упродовж 2016-2020 рр. чисельність населення України скоротилась на

понад 1 млн. осіб. Щоправда, на таку динаміку впливає структура населення. Частка людей похилого віку є значною і постійно зростає. Позитивним можна вважати зростання очікуваної тривалості життя.

Оцінку зовнішньоекономічної безпеки проводитимемо за показниками експорту, імпорту товарів та послуг та за показником відкритості вітчизняної економіки (рис. 2.3).

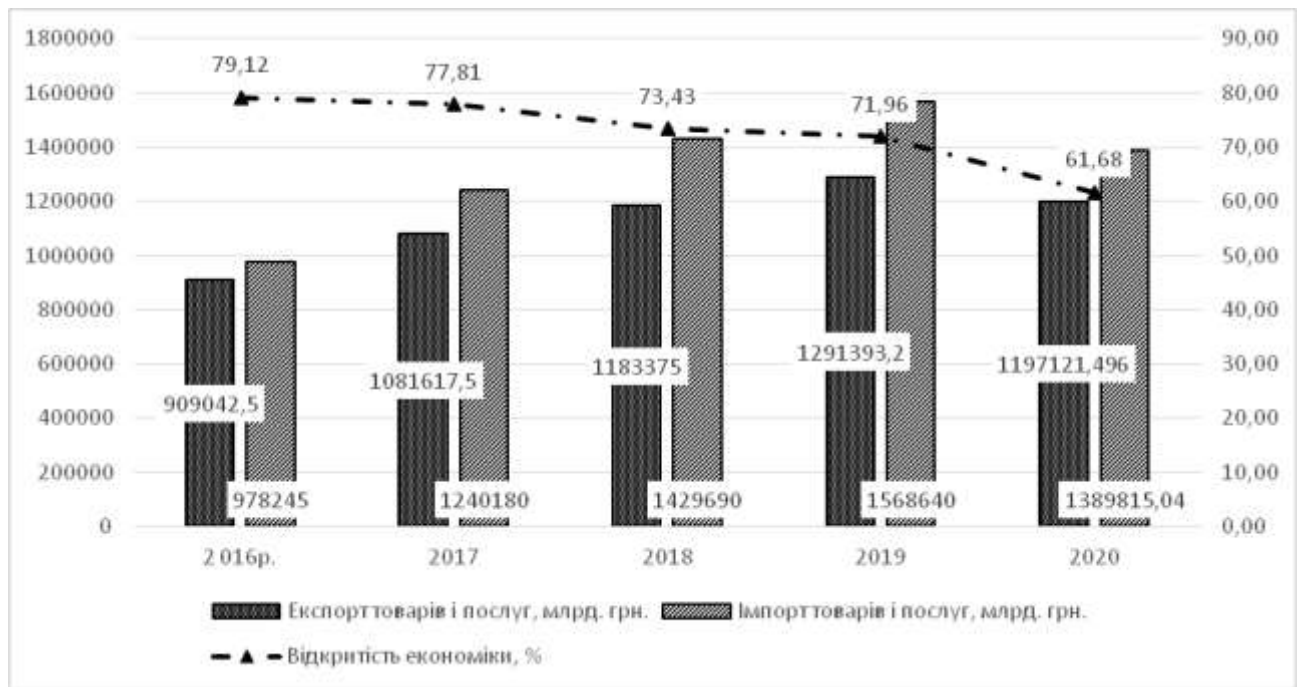

Рис. 2.3. Показники зовнішньоекономічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Як видно з рис. 2.3, обсяги експорту-імпорту щорічно зростали, про що свідчив в рівень показника відкритості економіки. Проте у 2020 р. спостерігаємо скорочення обсягів експорту на 7,3%, а імпорту на 26,3%. На формування таких показників впливало зниження ділової активності, пов'язане із поширенням вірусу COVID-19, що стало причиною скорочення попиту на світових товарних біржах та падіння цін на світовому ринку. Негативно на експорт впливає військова агресія Росії та дія ембарго й інших торговельних обмежень з боку країни агресора. Особливе занепокоєння викликає сировинна структура експорту, що ставить у залежність країну від зміни структури зовнішнього ринку.

Стратегічний розвиток країни залежить від рівня її інвестиційно-інноваційної безпеки (рис. 2.4).

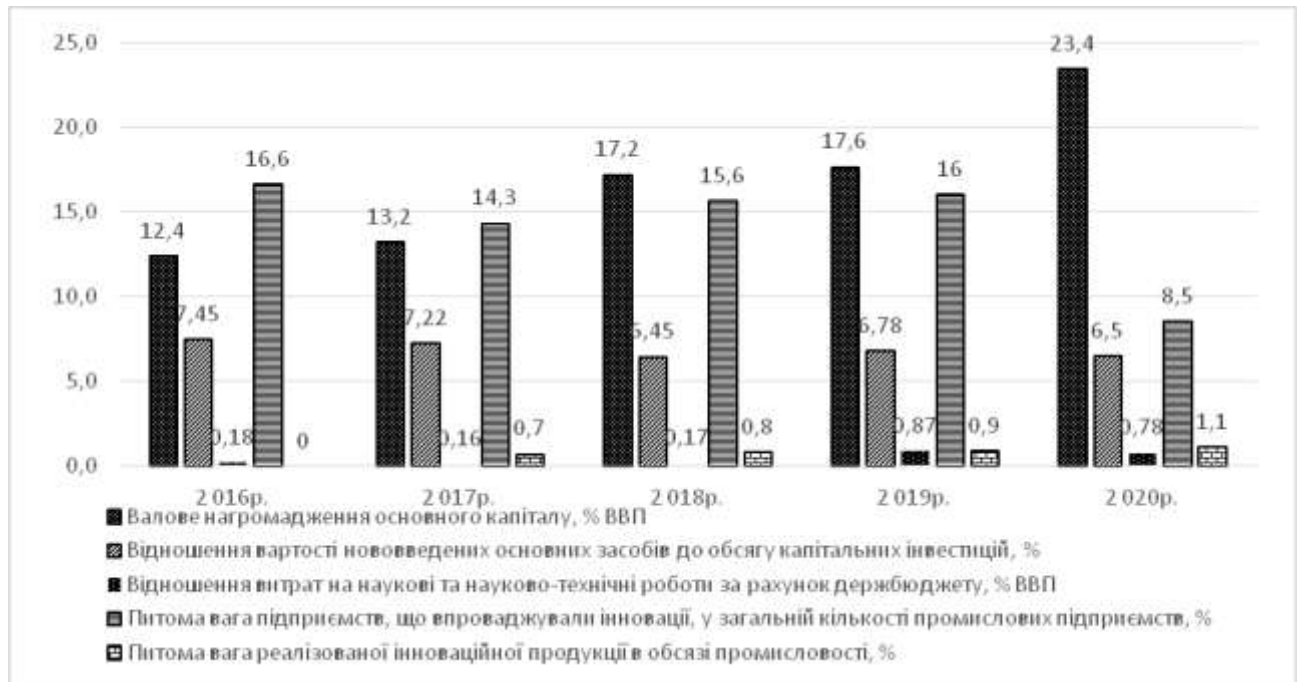

Рис. 2.4. Показники інвестиційно-інноваційної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Аналіз показників, що характеризують інвестиційно-інноваційну безпеку, свідчить про її критично низький рівень. Частка компаній, які впроваджують інновації, критично низька, і в результаті ми бачимо критично низьку частку інноваційних продуктів у 1,1% у 2020 р.. У таких умовах Україна стає сировинною добавкою для високорозвинених країн і основним споживачем їх продукції.

Макроекономічна безпека держави вимірюється показниками рівня тіньової економіки, безробіття, індексом споживчих цін, співвідношенням доходів домогосподарств у % ВВП, рівнем заощаджень. Показники макроекономічної безпеки характеризують загальну економічну ситуацію в країні та фінансовий потенціал населення. Іншими словами, ця група показників дає загальну характеристику «економічного клімату» в країні.

Проведемо оцінку рівня макроекономічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

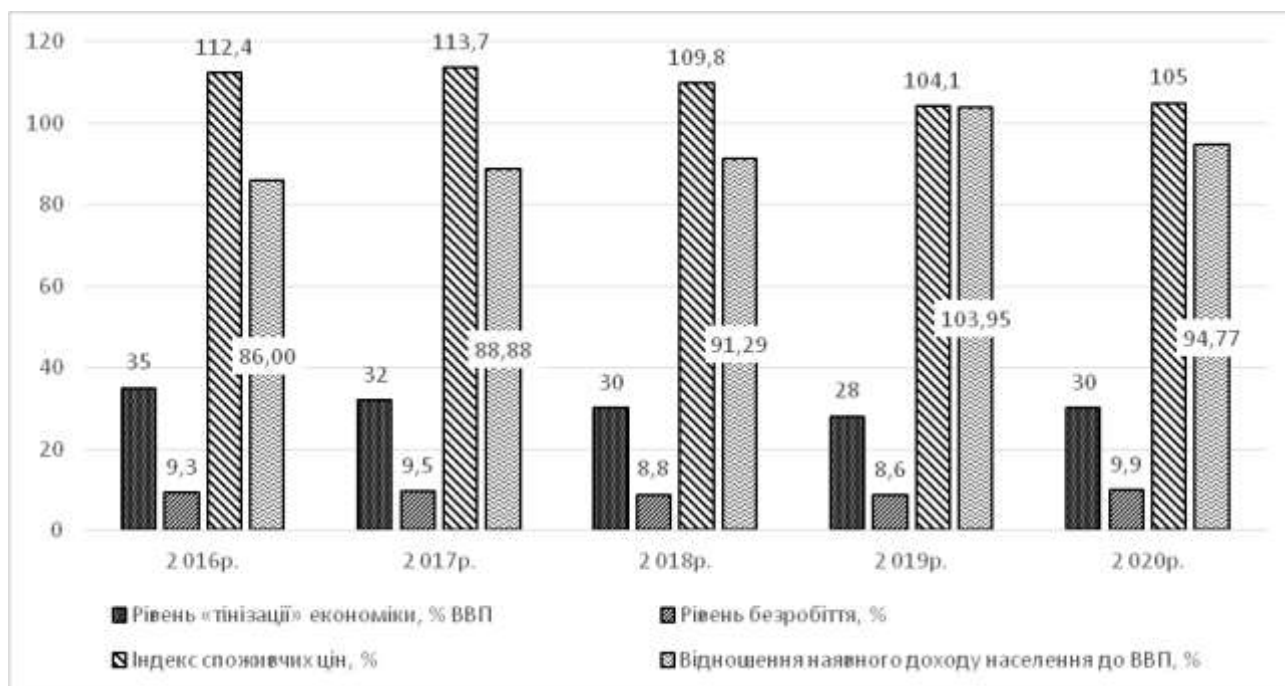

Рис. 2.5. Показники макроекономічної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Серед позитивних проявів динаміки показників макроекономічної безпеки можемо зазначити зниження рівня тіньової економіки на 5%, зниження темпів інфляції на 7,5%, збільшення частки доходів населення у ВВП. Проте викликає стурбованість високий рівень безробіття (майже 10%).

Щодо індикатора соціальної безпеки, то її рівень оцінюють за допомогою таких показників: співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну особу без інвалідності; порівняння середньої пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, суми зведених видатків бюджету охорони здоров'я, зведених видатків бюджету на освіту, загальної кількості студентів денної форми навчання, відсотків за загальна кількість постійного населення; рівень злочинності.

Показники соціальної безпеки України упродовж 2016-2020 рр. наведено на рис. 2.6.

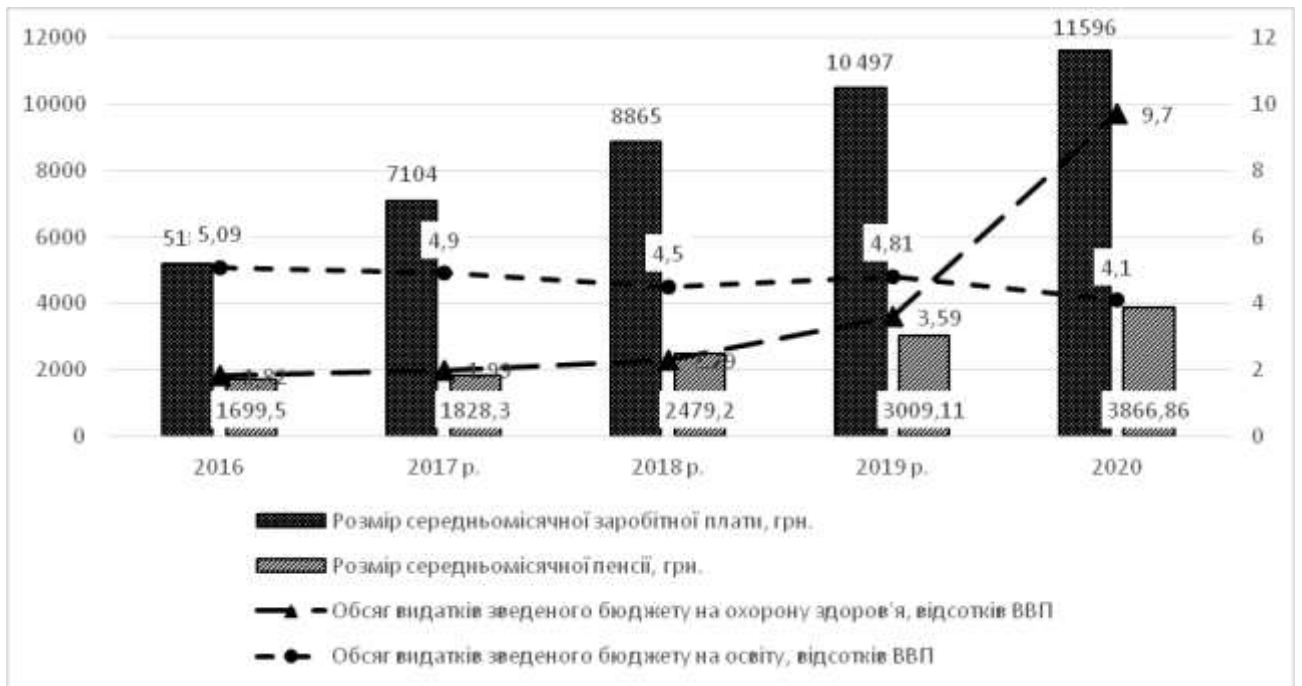

Рис. 2.6. Показники соціальної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

З наведених даних можемо зробити висновок, що відсутність значних позитивних змін у рівні соціальної безпеки держави. Збільшення рівня заробітної плати цілком корелює з індексом споживчих цін, а середньомісячний рівень пенсії зростає повільніше, ніж збільшується рівень інфляції. Упродовж 2020 р. спостерігаємо зміну у фінансуванні закладів охорони здоров'я та освіти на користь перших. Таку ситуацію можемо пояснити поширенням вірусу COVID – 19 та необхідністю фінансування витрат на його стримування.

Фінансовий аспект економічної безпеки відображається у фінансовій безпеці, яка оцінюється за допомогою шести груп показників, таких як частка прострочених кредитів у загальному обсязі кредитів резидентам України, ступінь проникнення страхування (страхові внески до ВВП), валовий зовнішній борг відносно до ВВП, відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, валових міжнародних резервів України та загального обсягу експорту фінансових ресурсів за межі країни, млрд. дол. США

Розглянемо деякі показники банківської безпеки (рис. 2.7).

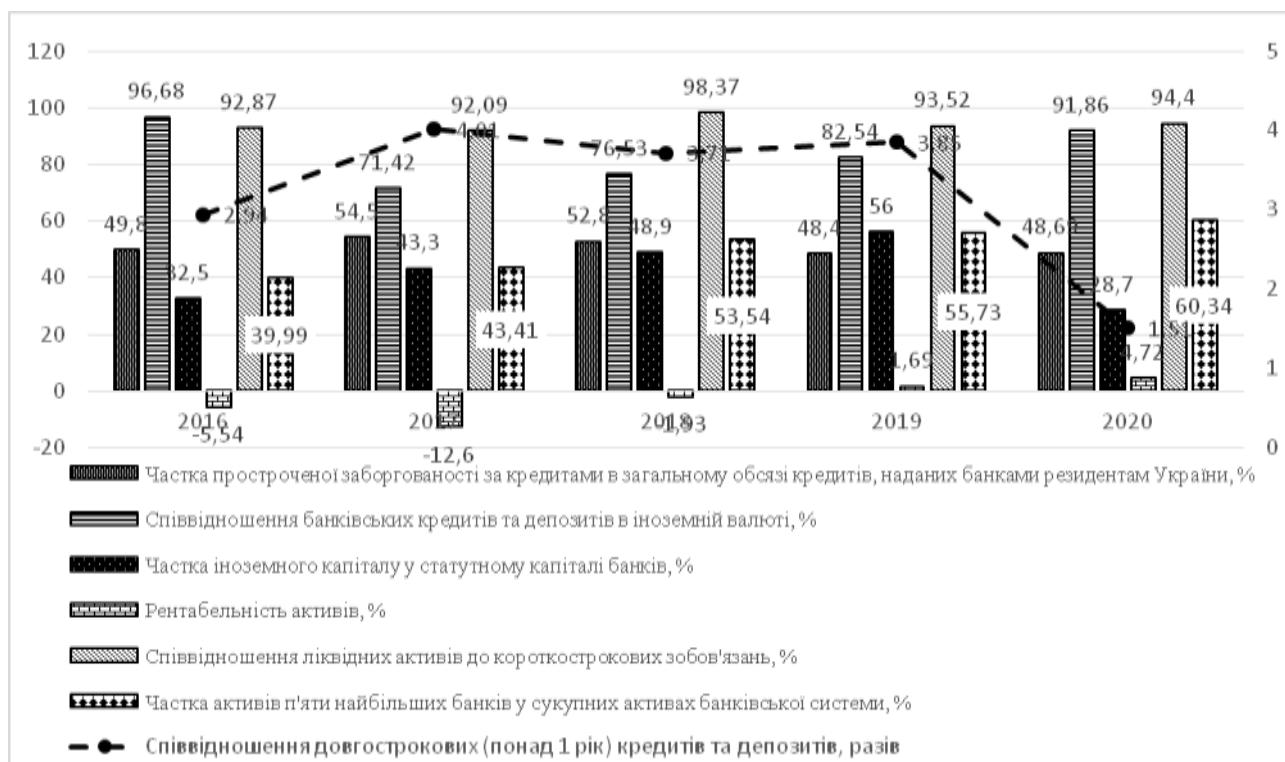

Рис. 2.7. Показники банківської безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Як видно з рисунка 2.7, починаючи з 2018 року банки відновили прибуткову діяльність. Проте їх діяльність навряд чи можна назвати ефективною. Недоліком вітчизняної банківської системи є її залежність від іноземного капіталу, про що свідчить той факт, що майже третина статутного капіталу банків належить іноземцям. Крім того, доцільно вказати на низьку активність залучення депозитів в економіку. Таку ситуацію можна пояснити низьким рівнем доходів населення та високим рівнем недовіри до банків.

Важливою складовою фінансової безпеки є її бюджетна безпека (рис. 2.8). Показники бюджетної безпеки упродовж 2016-2019 рр. мали тенденцію до покращення, про що свідчить зниження рівня бюджетного дефіциту, державного боргу. Проте у 2020 р. спостерігаємо погіршення значення вказаних показників, що, в цілому, вказує на погіршення рівня бюджетної безпеки країни.

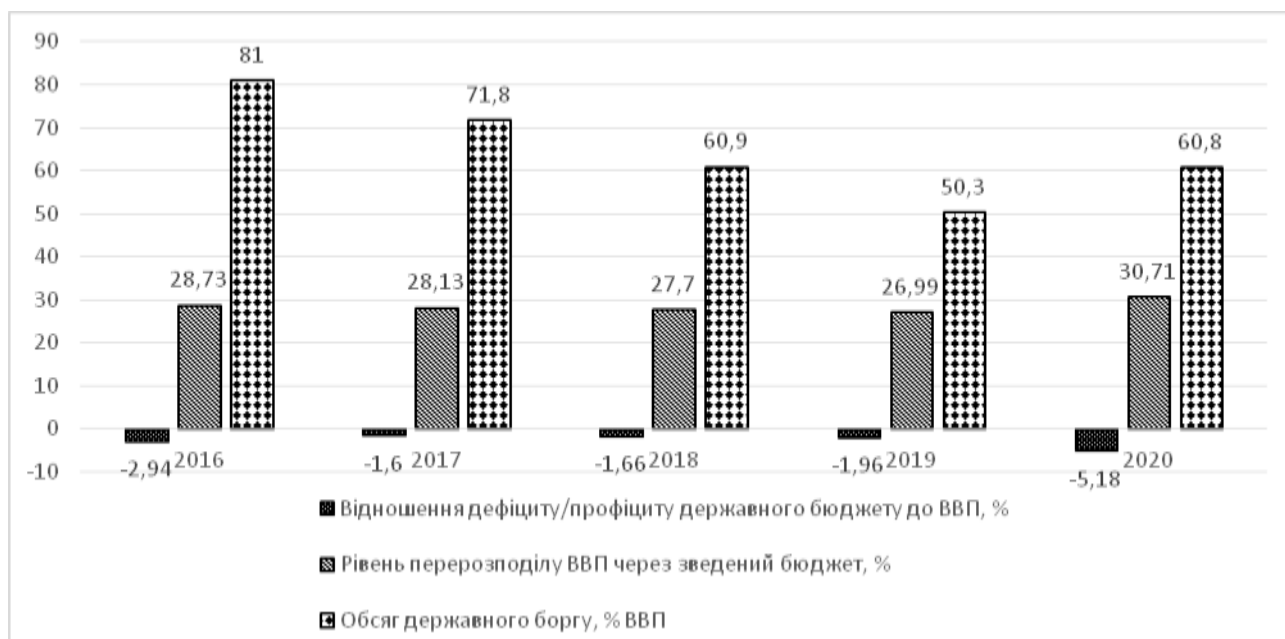

Рис. 2.7. Показники бюджетної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Відкритість вітчизняної економіки, інтеграція України у світове господарство актуалізує забезпечення валютної безпеки. Показники валютної безпеки включають індекс зміни офіційного курсу національної валюти до долара США, рівень доларизації економіки, частку валютних кредитів у загальному обсязі кредитів та стан продажу іноземної валюти (рис. 2.8).

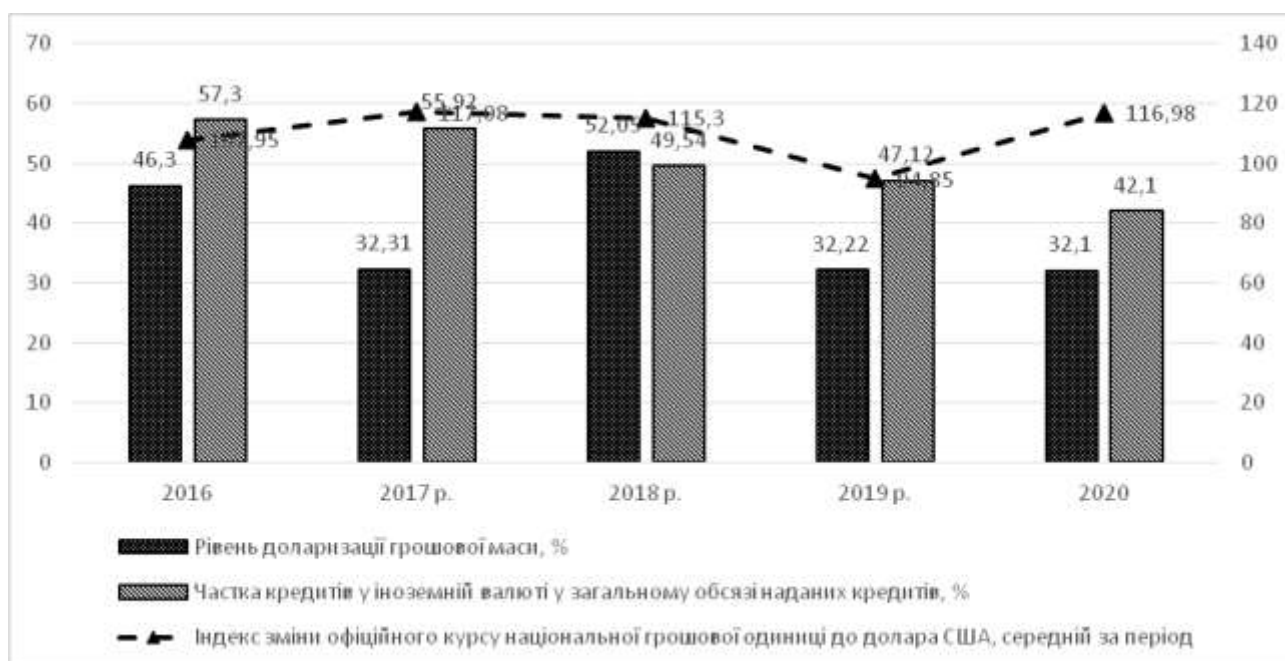

Рис. 2.8. Показники валютної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Наліз показників вказує на низький рівень валютної безпеки держави. Про це свідчить велика частка валютних кредитів, високий рівень доларизації грошової маси та часта зміна курсу національної валюти до іноземних валют.

Грошово-кредитна безпека – це стан грошово-кредитної системи країни, що характеризується економічним зростанням, стабільністю грошової одиниці, стабільністю її купівельної спроможності та інфляцією, що сприяє зростанню реальних доходів населення.

Рис. 2.9. Показники грошово-кредитної безпеки України упродовж 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Рівень грошово-кредитної безпеки дещо покращився, що було досягнуто завдяки виваженій монетарній політиці НБУ.

Отже аналіз індикаторів економічної безпеки вказує на низький її рівень. Тому з метою підвищення рівня економічної безпеки доцільно здійснити заходи спрямовані на збільшення обсягів виробництва, зниження рівня безробіття, інфляції тіньової економіки, повернення вивезених коштів до країни та інвестування їх у інноваційні галузі економіки.

2.2. Аналіз результативності функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу

Поступова зміна вектора розвитку України від консервативного радянського до ліберальних норм західних країн відкрила можливості для кримінальних структур використовувати нові засоби відмивання грошей. Одним із інструментів забезпечення економічної безпеки є механізм протидії відмивання незаконно отриманих коштів – фінансовий моніторинг. Як зазначалось раніше фінансовий моніторинг є специфічною формою фінансового контролю, який ґрунтується на ризик-орієнтованому підході. Застосування цього підходу пов'язане з певними перешкодами, зокрема:

- 1) труднощі із забезпеченням достовірності інформаційної бази та налагодженим контролем за достовірною інформацією;
- 2) відсутність єдиної програми оцінки ризиків для основних категорій країн, клієнтів та послуг;
- 3) ризик легалізації розглядається лише на прикладі банківської установи без врахування індивідуальних ризиків відповідальних працівників [5].

Специфікою здійснення фінансового моніторингу як форми фінансового контролю є те, що здійснюється він в два етапи – перший етап здійснюють СПФМ, а другий етап пов'язаний із обробкою повідомлень про підозрілі та «порогові» фінансові операції. Усі повідомлення систематизує вітчизняний підрозділ фінансової розвідки – Держфінмоніторинг. Даний орган веде облік СПФМ та збирає, узагальнює, систематизує повідомлення про фінансові операції та готує досьє про операції, які мають ознаки злочинних, та скеровує їх до відповідних правоохоронних органів – Служби безпеки України, Національної поліції України, Державної податкової служби, Офісу Генерального прокурора України.

Розглянемо основні показники роботи Державної служби фінансового моніторингу України та проведемо оцінку результативності та ефективності її діяльності.

Держфінмоніторинг України веде облік СПФМ (рис.2.10). Так, станом на 01.01.2021 р. на обліку перебував 22451 СПФМ, з них 11079 – їх відокремлені підрозділи.

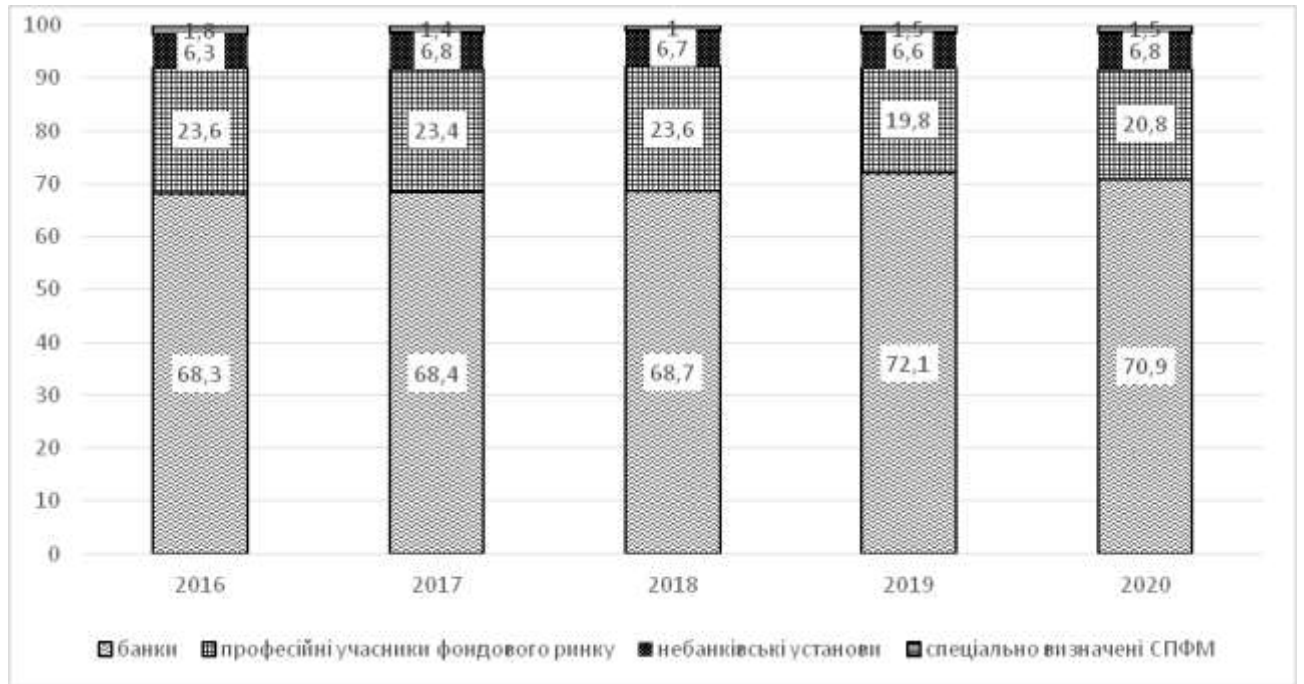

Рис. 2.10. Структура СПФМ, які перебувають на обліку у Держфінмоніторингу України упродовж 2019-2020 рр., %

Джерело: складено автором за даними [25]

Найбільшу питому вагу у загальній структурі облікованих СПФМ займають банківські установи та професійні учасники фондового ринку. Як видно з рис. 2.10, за період 2016-2020 рр. частка банків та їх структурних підрозділів збільшилась на 2,6%, водночас спостерігаємо зменшення частки професійних учасників фондового ринку на 2,8%.

СПФМ, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу, здійснюючи первинний фінансовий моніторинг інформують останнього про підозрілі фінансові операції або ж про операції на суму, яка перевищує гранично встановлену суму (рис. 2.11). В свою чергу, Держфінмоніторинг узагальнює отриману інформацію, систематизує, здійснює поглиблену перевірку обраних

операцій та формує узагальнені матеріали та додаткові узагальнені матеріали, формує досьє.

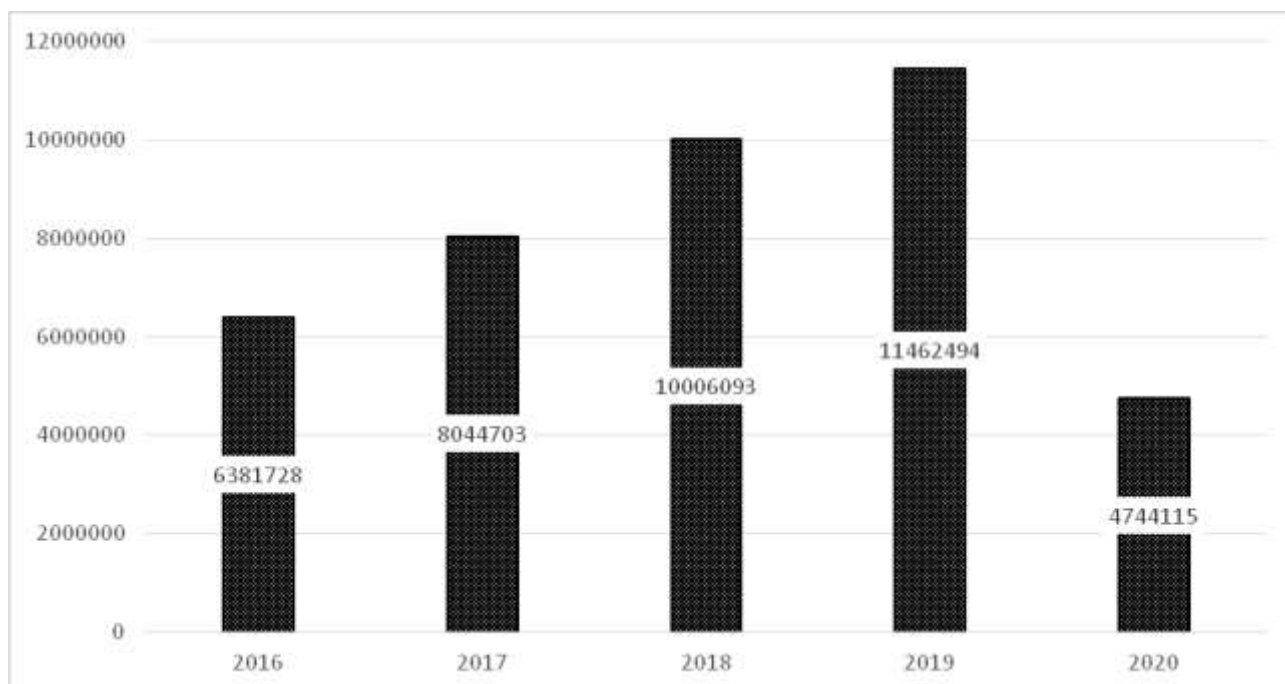

Рис. 2.11. Кількість отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції упродовж 2016-2020 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [25]

Упродовж 2016-2019 рр. спостерігаємо тенденцію до щорічного збільшення кількості отриманих повідомлень. Проте у 2020 р. кількість повідомлень значно скоротилася. Таку ситуацію можна пояснити набранням чинності Базового Закону у новій редакції, яким передбачено збільшення порогових сум фінансових операцій.

Збільшення порогових сум фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, є причиною зменшення кількості надісланих повідомлень. Упродовж 2018-2019 рр. спостерігалась тенденція збільшення частки повідомлень про порогові фінансові операції (операції з знаками обов'язкового фінансового моніторингу). Проте, як свідчать дані рис. 2.12, після 29 квітня 2020 р. тенденція змінилася – відбувся перерозподіл отриманих повідомлень на користь повідомлень про підозрілі фінансові операції.

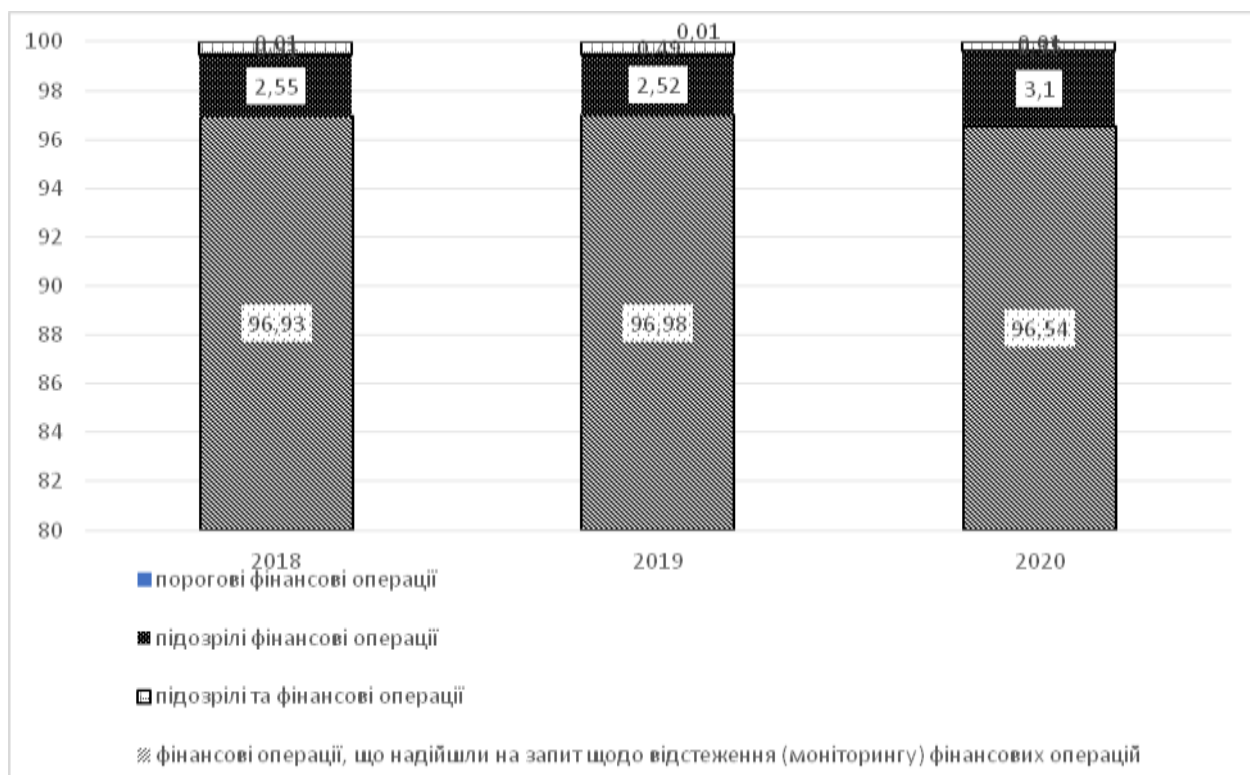

Рис. 2.12. Структура отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень упродовж 2018-2020 рр., %

Джерело: складено автором за даними [25]

Отримані повідомлення підлягають вивченню та опрацюванню Держфінмоніторингом України. Первинна обробка повідомлень здійснюється аналітичним центром Єдиної аналітичної системи фінансового моніторингу, після цього отримані повідомлення переміщуються до сховища. Всі повідомлення групуються за ступенем ризику та аналізуються не предмет можливого зв'язку із відмиванням незаконно отриманих коштів, фінансування тероризму чи інших дій, що переслідуються Кримінальним кодексом України. Держфінмоніторинг при здійсненні аналізу використовує міжнародний досвід протидії легалізації «брудних» коштів та ризик-орієнтований підхід. При проведенні аналізу Держфінмоніторинг використовує додаткові інформацію, яку отримує від суб'єктів на запити (упродовж 2020 р. було скеровано 13070 запитів до 76 банківських установ). Результатом роботи Держфінмоніторингу є сформовані файли для фінансових розслідувань.

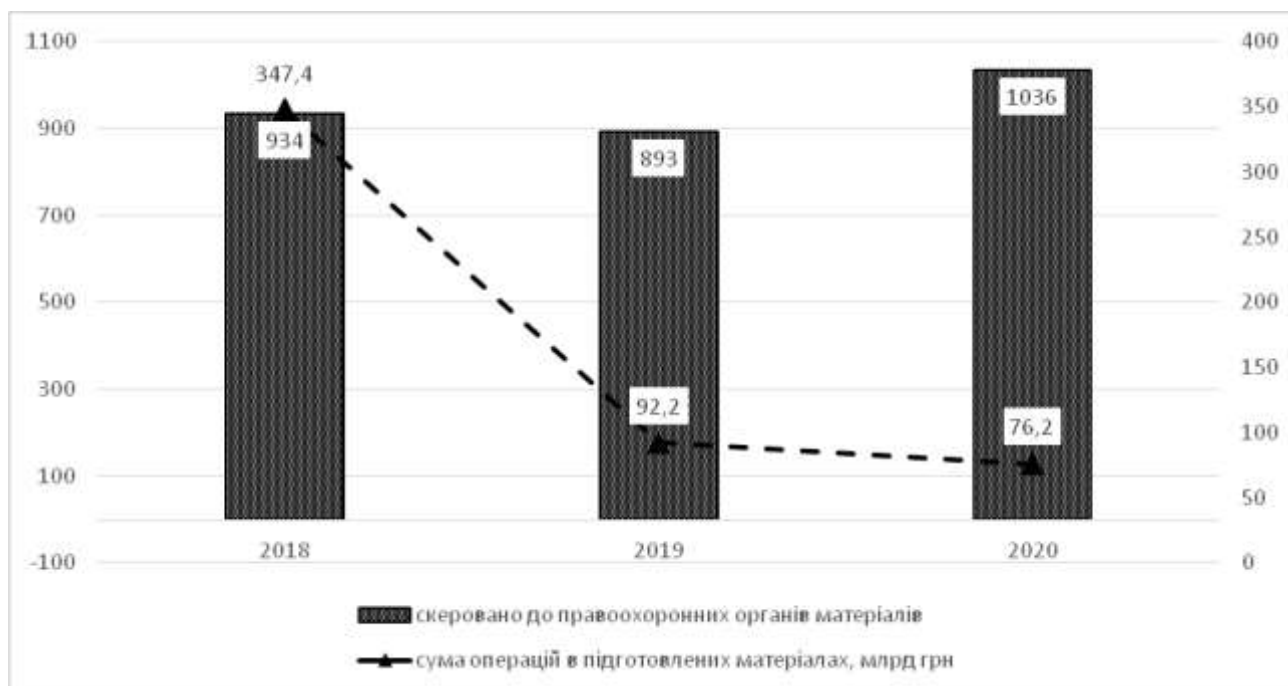

Рис. 2.13. Кількість скерованих до правоохоронних органів матеріалів упродовж 2018-2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [25]

Пріоритетними напрямками проведення фінансових розслідувань Держфінмоніторингом є такі: фінансування сепаратизму та тероризму; легалізація корупційних коштів та коштів, отриманих в результаті розкрадання бюджетних коштів, відмивання коштів, отриманих від податкових злочинів.

Таблиця 2.1

Кількість узагальнених матеріалів, скерованих Держфінмоніторингом України до правоохоронних органів упродовж 2018-2020 рр., одиниць

Правоохоронний орган	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, одиниць
Національне антикорупційне бюро України	300	155	168	-132
Генеральна прокуратура України	110	38	62	-48
Служба безпеки України	10	14	152	142
Національна поліція України	0	1	233	233
Державна податкова служба України	0	3	292	292

Джерело: складено автором за даними [25]

Правоохоронні органи під час 314 досудових розслідувань у 2020 р. використали 328 узагальнених матеріалів, підготовлених Держфінмоніторингом України. за результатами проведення перевірки правоохоронними органами 78 матеріалів відкрито 79 кримінальних проваджень. Окрім того, правоохоронними органами закінчено 38 справ з обвинувальним актом.

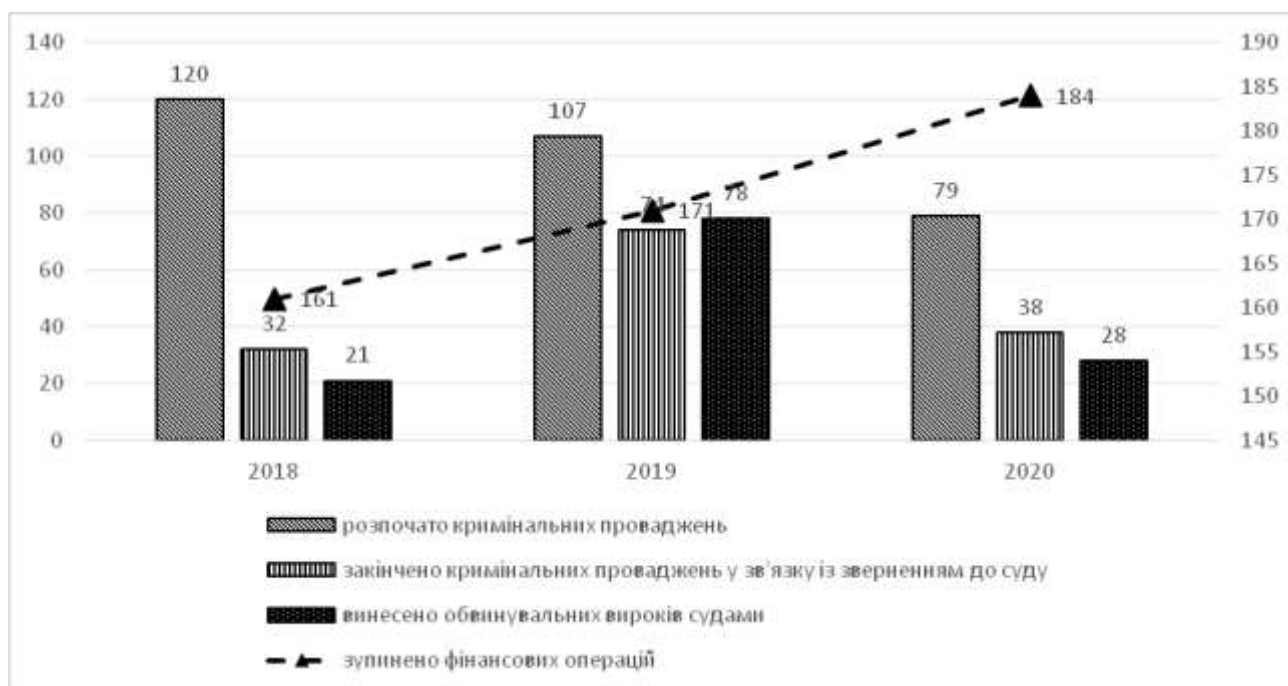

Рис. 2.14. Результати опрацювань правоохоронними органами узагальнених матеріалів упродовж 2018-2020 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [25]

Проведена оцінка діяльності національної систем фінансового моніторингу показала зниження активності інформування СПФМ Держфінмоніторинг у 2020 р., що викликано набранням чинності нової редакції Базового Закону. Доцільно вказати на зниження результативності розгляду правоохоронними органами узагальнених матеріалів та винесення обвинувальних вироків за розглядом справ, пов'язаних із відмивання коштів та фінансування тероризму.

Висновки до розділу 2

Оцінка рівня економічної безпеки держави дає можливість визначити її рівень та виявити слабкі місця у її забезпеченні. Для визначення рівня економічної безпеки використовують Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [32]. Відповідно до вказаних рекомендацій індекс економічної безпеки держави розраховується як сума добутків субіндексів на вагові коефіцієнтів відповідних субіндексів. Індекс економічної безпеки держави формують субіндекси промислової, демографічної, енергетичної, зовнішньоекономічної; інвестиційної, макроекономічної, продовольчої; соціальної та фінансової безпеки. Кожен із субіндексів розраховується на основі низки показників, які характеризують певну складову економічної безпеки. Зазначимо, що 2016 р індекс економічної безпеки держави розраховувався на рівні держави.

Проведена у кваліфікаційній роботі оцінка окремих індикаторів рівня економічної безпеки держави засвідчила низький її рівень. Для покращення ситуації доцільно здійснити заходи, спрямовані на покращення загально економічної ситуації (зниження рівня безробіття, тіньової економіки, підвищення рівня соціального забезпечення, зростання обсягів виробництва продукції та інші).

Важливу роль у забезпеченні фінансової (а отже і економічної) безпеки держави відіграє безпека фінансового ринку. Запобігання використанню фінансового сектора економіки з метою легалізації «брудних» коштів підвищує довіру клієнтів фінансових установ, покращує імідж країни на міжнародному ринку, що в сукупності сприяє підвищенню рівня економічної безпеки держави.

Оцінка результативності функціонування вітчизняного підрозділу фінансової розвідки показала високу активність у виявленні підозрілих фінансових операцій.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

3.1. Удосконалення механізму здійснення фінансового моніторингу в контексті забезпечення безпеки держави

Забезпечення економічної безпеки країни є умовою для реалізації її самостійної соціально-економічної політики, яка покликана забезпечити дотримання всіх національних інтересів. Проявом належного рівня економічної безпеки є забезпечення економічного зростання, зменшення впливу на економічний механізм тіньових структур, недопущення відтоку капіталу з країни, недопущення інцидентів з представниками влади при розподілі бюджетних коштів, зниження рівня економічної злочинності, недопущення легалізації незаконно отриманих доходів.

З розвитком процесу глобалізації, посиленням асиметрії поширення інформації, зростанням кіберзлочинності, ускладнюється структура злочинності та зростають ризики відмивання грошей. Фінансові злочини найбільш поширені в слаборозвинених країнах і країнах, що розвиваються, де правова та фінансова безпека залишаються відносно низькими. Під впливом тіньової економіки порушується цілісність соціально-економічних систем, порушуються всі фази виробничих процесів і перерозподілу ресурсів, знижуються доходи бюджету на всіх рівнях управління. «Тіньова» діяльність спонукає громадян не лише вилучати капітал з офіційного обороту, а й спотворювати статистичну, фінансову та податкову звітність, що знижує прозорість економіки.

Більшість експертів виділяють проблему легалізації як одну з основних загроз національній та міжнародній безпеці, адже щорічний обсяг операцій цього виду злочинів у світі становить від 2 до 5% світового ВВП, або близько 1-2 трлн. дол. США. Причому цей обсяг з року в рік зростає, збільшуючи

ризиками не лише для суб'єктів господарювання, а й для цілих країн. Тому всі сучасні дослідження спрямовані на підвищення ефективності методів боротьби з відмиванням грошей, оскільки рівень розкриття цього виду злочинів дуже низький (на сьогодні можна відслідковувати менше 2% злочинних операцій). Однією з основних проблем у боротьбі з відмиванням грошей є відсутність єдиної методології впровадження комплексу заходів внутрішнього контролю в організаціях, тобто кредитні організації не можуть комплексно впоратися з ризиками залучення до кримінального провадження.

Сьогодні існують два напрямки, спрямовані на активну боротьбу із відмиванням незаконно отриманих коштів та забезпечення економічної безпеки держави:

1. забезпечення макроекономічної стабільності шляхом використання переважно економічних та адміністративних заходів, методів, засобів;
2. придушення негативних, у тому числі кримінальних, тіньових та інших проявів в економіці шляхом застосування регуляторних методів і засобів забезпечення економічної безпеки.

Для досягнення швидкого та стабільного ефекту необхідно комплексно підійти до боротьби з відмиванням грошей та охопити всі аспекти, які розглядаються. В першу чергу необхідно, щоб «брудні гроші» стикалися із бар'єрами для входу в легальний бізнес або ж при придбанні майна. За таких умов сама мета злочинців втратить сенс, оскільки вони не побачать можливості використати доходи, отримані у незаконний спосіб. Для цього всі гілки влади мають зосередитися на проведенні операцій запобігання та протидії відмиванню незаконно отриманих коштів. Це пов'язано з тим, що легалізація є останнім кроком у перетворенні доходів, одержаних злочинним шляхом, у високорентабельне легальне виробництво, створене лише для здійснення протиправної діяльності, яка завдає шкоди суспільству в цілому через концентрацію економічної, а потім і політичної влади в державі руках злочинних угруповань.

В Україні власники компаній усвідомили важливість оцінки ризиків у сфері запобігання відмиванню незаконно отриманих коштів та фінансуванню тероризму. Результати опитування PricewaterhouseCoopers 2016 р. показують, що переважна більшість респондентів компаній фінансового сектору (88% в Україні та 74% у всьому світі) проводять оцінку ризиків протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму у всіх своїх бізнес-підрозділах і в країнах, де вони працюють.

З метою мінімізації кількості злочинів, пов'язаних з відмиванням грошей у кредитних установах, пропонуємо запровадити гнучку, універсальну та автоматизовану систему інформування та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

На першому етапі система перевіряє клієнтів кредитної організації на відповідність державним та внутрішнім спискам осіб, які можуть бути причетними до незаконної діяльності. Надалі клієнти групуються за ступенем ризику на основі параметрів і закономірностей, які існують у кредитній організації, і, нарешті, фахівець фіксує всі операції, які здійснюють клієнти. Цей перелік дій, які здійснює кредитна організація, дозволяє вибрати необхідний ступінь фінансового контролю за клієнтами.

На другому етапі система починає реалізовувати низку комплексних дій для виявлення незаконних операцій: аналіз операцій та операцій, що підлягають обов'язковому контролю, для виявлення відхилень від очікуваних значень; порівнювати та виявляти злочинні схеми; досліджувати поведінку клієнтів з метою виявлення операцій на рахунках, які зазвичай не характерні для певних типів клієнтів; оцінити зв'язок контрагентів, клієнтів і партнерів зі злочинцями або спільнотами на основі даних, які вже є в системі аналізу.

На третьому етапі проводиться повний аналіз виявленої схеми та збирається необхідна інформація, яка може знадобитися фахівцям у майбутньому на наступних етапах. Крім того, перевіряються фінансові операції та стають доступними: дані про клієнтів; графічне представлення виявлених закономірностей; історія повідомлень про загрози відмивання

грошей; інформація про випадки аналізу операцій за наявними схемами; наочне уявлення про зв'язки між рахунками, якими користується фізична або юридична особа.

На четвертому етапі, після повної інтеграції з системою повідомлень Держфінмоніторингу України, яка діє в кредитній організації, система створює файли звітності для кожної підозрілої операції, що підпадає під критерії, визначені та регламентовані законодавством. Надалі система автоматично надсилатиме їх до компетентних державних органів для подальшого розслідування.

Аналіз обраної системи боротьби з відмиванням грошей показує, що банківський нагляд з кожним днем стає все більш обережним, тобто здійснюється безперервно, з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, незважаючи на всі раніше виявлені недоліки. Такий підхід, безсумнівно, корисний, оскільки кримінальний світ постійно вдосконалює схеми відмивання грошей. Однак кредитним організаціям потрібна не лише комплексна система боротьби з цим видом злочинів, а й розробка повноцінної системи, яка дасть змогу кожному суб'єкту господарювання мінімізувати ризики причетності до легалізації. Тому на основі рекомендацій FATF пропонуємо комплекс заходів для мінімізації таких ризиків.

По-перше, щоб запобігти співпраці організацій із зловмисниками, необхідно більш ретельно оцінювати надійність своїх клієнтів і партнерів (регулярно проводити *due diligence*, тобто професійну процедуру оцінки об'єкта інвестування). Цю процедуру слід повністю врегулювати на рівень та доводити до відома працівників відділу внутрішнього аудиту та фінансового сектору, оскільки саме вони проводять комплексний аудит клієнтів та постачальників.

По-друге, необхідно відстежувати незвичайні (незаконні) операції та передавати інформацію про них у відповідні органи. Цю процедуру необхідно проводити щодня – так компанія зможе захиститися від взаємодії з іншими сторонами, які намагаються легалізувати значну суму грошей.

По-третє, СПФМ має проводити безперервну перевірку облікових записів для контролю надходження коштів. Цей захід схожий на відстеження транзакцій, але унікальний у своєму роді, тому що співробітники працюватимуть безпосередньо з бухгалтерськими записами і зможуть не тільки виявляти підозрілі операції, а й перевіряти законність і складність операцій всередині компанії в нормативному полі.

По-четверте, СПФМ мають запровадити індивідуальну систему обліку та зберігання оригіналів та копій документів, які можуть містити листування з іншими договірними сторонами чи клієнтами, а також документації, яка може містити дані про клієнтів та контрагентів. Крім того, необхідно впровадити систему, яка дозволяє відображати повну та чітку інформацію про здійснену господарську операцію, її деталі та операції. Нарешті, організація повинна розробити систему контролю та постійного моніторингу операцій з партнерами та клієнтами організації для подальшого аналізу з метою виявлення ознак фінансування екстремістських та терористичних груп.

Крім того, ми розглянемо комплекс заходів, які держава могла б запровадити для захисту себе та суб'єктів господарювання будь-якого розміру та виду діяльності від причетності до відмивання грошей. Наприклад, на основі аналізу міжнародних стандартів та законодавства необхідно привести у відповідність нормативні акти із рекомендаціями міжнародних антилегалізаційних організацій. Якщо дивитися на державу як на механізм, то, звісно, йдеться більше про юридичну роботу із законами, підзаконними актами, нормативними актами тощо, але цей захід дозволить компаніям почуватися більш захищеними при здійсненні будь-яких операцій. Крім того, це дасть можливість врегулювати правила моніторингу незаконних операцій та операцій та їх подальше вивчення у спеціалізованих державних установах.

Важлива роль у забезпеченні економічної безпеки держави належить підрозділу фінансової розвідки. Всі напрями діяльності цього підрозділу спрямовані на забезпечення фінансової, а, отже, і економічної безпеки держави (див. табл.3.1).

Таблиця 3.1

Напрями діяльності Держфінмоніторингу України та їх вплив на рівень економічної безпеки держави

Напрямок діяльності Держфінмоніторингу	Загрози економічній безпеці	Механізм впливу на рівень економічної безпеки
Проведення фінансових розслідувань щодо фінансування або насильницького повалення конституційного ладу	-руйнація економічної системи країни; -фінансування насильницьких дій	Своєчасне виявлення операцій із фінансування терористичної діяльності дає можливість вчасно зупинити таку діяльність та зберегти цілісність держави, її економічної системи
Проведення фінансових розслідувань щодо фінансових операцій, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів	-нецільове використання бюджетних коштів; -зростання рівня дефіциту бюджету; -збільшення навантаження на легальний бізнес	Розкриття схем розкрадання бюджетних коштів сприятиме наповненню бюджету, цільовому використанню коштів. У сукупності ці заходи збережуть державні кошти, покращать виконання державою своїх функцій
Проведення фінансових розслідувань діяльності «конвертаційних» центрів	-ухилення від сплати податків; -легалізація злочинних коштів	Виявлення та зупинка таких операцій сприятиме наповненню бюджету та дасть можливість розкрити інші злочини, в результаті котрих і сформувались доходи
Проведення фінансових розслідувань кіберзлочинів	-поширення банківського шахрайства; -зниження довіри до банківської системи; -зростання невдоволення населення	Розслідування кіберзлочинів дає можливість уникнути розкрадання коштів клієнтів банків та несанкціонованого використання інформації
Проведення фінансових розслідувань щодо вивезення коштів за межі кордону країни	-відтік коштів з країни; -зменшення податкових надходжень	Виявлення операцій із вивезення коштів за кордон збільшує обсяги фінансових ресурсів у країні, базу оподаткування та сприяє зростанню фінансового ринку
Проведення фінансових розслідувань фінансового шахрайства	-погіршення фінансового стану фінансового ринку та довіри до нього	Виявлення та зупинка шахрайських операцій сприяє підвищенню рівня безпеки фінансового ринку та рівню задоволеності клієнтів

Джерело:

складено

автором

за

[21]

Відомо, що Державна служба фінансового моніторингу України є підрозділом фінансової розвідки адміністративного типу, тобто до її повноважень належать збір, обробка, систематизація інформації про підозрілі фінансові операції. Тобто ефективність вітчизняного підрозділу фінансової розвідки знижується за рахунок неможливості проведення слідчих дій та негайної зупинки схем відмивання незаконно отриманих доходів.

Загалом, описані методи боротьби з відмиванням грошей дозволять організаціям працювати відповідно до вимог законодавства та стандартів з мінімальними фінансовими витратами; знайти найефективніші методи виявлення та узагальнення нелегітимних ознак у бізнесі та бізнес-процесах, у яких є висока ймовірність реалізації ризиків відмивання грошей, а потім використовувати досвід, набутий при аналізі інших сторін та клієнтів; спростити завдання протидії розглянутим загрозам у сфері відмивання грошей шляхом аналізу операцій на великій вибірці вже здійснених операцій, які були визнані підозрілими; розробити ефективні методи внутрішнього контролю у сфері ПВК/ФТ з мінімальним впливом на фінансово-господарську діяльність усієї організації.

3.2. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки та можливість його впровадження в Україні

Імплементація зарубіжного досвіду передбачає вивчення особливостей побудови системи забезпечення ЕБ у економічно розвинутих країнах. Світова практика сформувала чотири моделі забезпечення національної безпеки, однією із складових яких визначено і ЕБ:

1. американська модель – дана модель пріоритетом визначає поєднання досягнення внутрішньої та зовнішньої безпеки. Цю модель застосовують більшість країн;

2. японська – дана модель робить акцент на внутрішнє соціальне забезпечення населення;

3. китайська – модель концентрує увагу на забезпеченні безпеки держави. Її використовують соціалістичні країни;

4. системи, характерні для пострадянських країн а постколоніальних країн, тобто для країн, що комплексно перебудовують економіку [18, с. 376]. Остання модель національної безпеки є характерною для України.

Першою країною, яка використала термін «національна безпека» на законодавчому рівні, були Сполучені Штати, де в 1947 році був прийнятий Закон про національну безпеку, а цей термін ввів 25-й президент Сполучених Штатів Теодор Рузвельт, який використав вперше цей термін в 1904 р. для позначення військової та зовнішньополітичної безпеки [22, с. 211–212]. Законодавче забезпечення ЕБ США просунулося далеко вперед, особливою його особливістю є те, що ЕБ США як окрема і цілісна проблема не сформульована в концептуальних і стратегічних документах та у законодавчих і нормативних актах. Вона розглядається в Стратегії національної безпеки лише як невід’ємна і найважливіша зі структурних складових національної безпеки США [18, с. 376]. Економічні інтереси (економічний добробут суспільства та захист життєво важливих суспільних інфраструктур, зокрема енергетики, банків, фінансів, громадських комунікацій тощо) віднесені до життєво важливих інтересів держави, забезпечення яких є безумовним пріоритетом політики національної безпеки США.

Основні напрями політики національної безпеки США представлені в Стратегії національної безпеки за трьома основними напрямками: створення безпечного міжнародного середовища в Америці, забезпечення адекватної реакції на загрози та кризи, підготовка американського суспільства до непередбачуваних тенденцій і явищ майбутнього. вирішення проблеми економічної безпеки [20, с. 154].

Водночас діють спеціалізовані закони, зокрема: Закон «Про економічну безпеку» (1996 р.) [47], який стосується придушення економічного шпигунства; Закон «Про економічну безпеку та відтворення» (2001 р.) [46],

який розглядає питання митного протекціонізму та податкового адміністрування, визначення цільових стратегічних пріоритетів подальшого розвитку економіки; Закон «Про створення робочих місць та економічну безпеку» (2002 р.) [44].

Щодо протидії відмиванню злочинних коштів, то у США певні функції виконує Міністерство фінансів США (Department of the Treasury). Окрім класичних завдань, характерних для фінансових департаментів, це відомство виконує функції боротьби із фінансовою злочинністю та фінансуванням тероризму. У Міністерстві фінансів США створена Служба внутрішніх доходів (IRS), яка займаються розвідкою та розслідуванням фінансових злочинів, та Служба із боротьби з тероризмом та фінансова розвідка (TFI).

В свою чергу служба боротьби з тероризмом та фінансової розвідки включає складається із управління по боротьбі із фінансуванням тероризму та фінансових злочинів, Управління контролю за іноземними активами та Управління по боротьбі із фінансовими злочинами.

У Німеччині немає спеціальної нормативно-правової бази у сфері забезпечення економічної безпеки. Тут спостерігається вирішальний вплив федерального канцлера (глави виконавчої влади) на її формування. Вищий законодавчий орган Німеччини Бундестаг приймає найважливіші федеральні законопроекти у сфері національної безпеки, які готуються зовнішньополітичним, військовим, бюджетним та юридичним комітетами парламенту. Але оскільки Німеччина є парламентською федеративною республікою, законопроекти, які вимагають конституційних змін, мають бути схвалені Бундесратом, до складу якого входять депутати, які призначаються урядами провінцій.

Водночас виконавча влада (уряд і федеральний канцлер) є основною ланкою в механізмі національної (і фінансової як її частини) безпеки, оскільки уряд має спеціальний апарат, що складається з численних спеціалізованих органів і відомств, безпосередньо підпорядкованих державі. Федеральний канцлер, функцією якого є аналіз, управління та практичне

застосування норм національної безпеки. Одним із таких спеціалізованих органів є Федеральна рада безпеки під головуванням Федерального канцлера, який відповідає за координацію діяльності військових і цивільних органів у цій сфері. Міжвідомчий секретаріат, передбачений Положенням про канцелярію федерального канцлера, до складу якого входять керівники департаментів міністерств, які беруть участь у роботі Федеральної ради безпеки, виконує допоміжну роль, надаючи робочій групі необхідні матеріали. Найважливіші рішення щодо національної безпеки зазвичай приймаються колективно Федеральною радою безпеки та урядом, а оперативні питання вирішуються на рівні 2-3 компетентних міністрів [22].

Нормативна база у сфері фінансової безпеки складається з «Білої книги про німецьку безпеку та перспективи розвитку Бундесверу» (2006 р.), Директиви про оборонну політику (2003 р.), Концепції Бундесверу (2004 р.) та Міністерства оборони. функції держави. Водночас принципи політики забезпечення національної безпеки проголошують принципи спільної безпеки, запобігання та широкої безпеки, яка в свою чергу складається із політичної, екологічної, соціально-економічної та культурної складових. Методи забезпечення ЕБ – це інструменти, спрямовані на підтримку цивілізованих ринкових відносин, забезпечення економічного розвитку та соціального прогресу, недопущення монополій у певній діяльності, сприяння добросовісній конкуренції, поширенню інновацій, досягнення стабільності національної валюти, протидія рейдерству та фінансовому шахрайству.

У Великобританії немає спеціальної правової бази для забезпечення ЕБ. Деякі норми, що регулюють забезпечення ЕБ, зустрічаються у законодавчих актах у оборонній сфері і визначають пріоритетним національних інтересів та реалізуються шляхом їх захисту. Методи забезпечення ЕБ стосуються передбачення та запобігання найнебезпечнішим зовнішнім і внутрішнім ризикам. При розробці та впровадженні заходів щодо забезпечення ЕБ, то тут акцент робиться на спеціалізованих організаціях, які

відстоюють інтереси представників виробничої сфери – промисловців та підприємців [7].

Як і в більшості європейських країн у Франції немає спеціалізованого законодавства про ЕБ, а деякі його положення (що стосуються створення умов для зростання національного добробуту, економічного потенціалу країни) містяться в Законі про національну безпеку. Методи забезпечення ЕБ спрямовані на зниження вразливості економічної системи країни, збереження зовнішньополітичної незалежності, усунення дисбалансів розвитку економіки та окремих суб'єктів господарювання; запобігання надмірній зовнішньої залежності у найважливіших галузях економіки, мінімізація ризиків, зовнішнього впливу на економіку [7].

Правова база Іспанії щодо ЕБ є гнучкою, а її законодавство пов'язане з відповідним законодавством ЄС. Характерним для цієї країни є чітке визначення функцій державних і безпекових організацій, які розробляють спеціальні програми економічного розвитку, а також методів захисту інтересів пріоритетних галузей, а також стимулювання інвестицій, валютного та бюджетного контролю [7].

У Китайській Народній Республіці більше уваги приділяється економічній та фінансовій безпеці, оскільки ресурси Китаю на душу населення значно нижчі за світові, а промисловість сильно залежить від іноземного фінансового капіталу, що робить її елементом виробничого ланцюга транснаціональних корпорацій [18, с. 380; 8]. Таким чином, найважливіші загрози для Китаю виникають у сфері економічного суверенітету і, відповідно, уряд та інші компетентні суб'єкти вживають заходів для мінімізації ризику різних деструктивних факторів [6, с. 239]. Економічна безпека в китайській правовій доктрині визначається як здатність забезпечити поступове підвищення рівня життя всього населення шляхом національного економічного розвитку у разі збереження економічної незалежності [18, с. 381], а його забезпеченням є національна система правоохоронних органів.

Якщо говорити про організаційно-правові основи забезпечення фінансової безпеки держави, то доцільно звернутися до досвіду Італії в цій сфері. У цій державі в 1774 р. була сформована Італійська фінансова гвардія, яка пройшла довгий шлях до того, щоб стати спеціалізованим правоохоронним органом, неодноразово коригуючи свої інституційні обов'язки, розширюючи економічні та фінансові функції та закріплюючи своє місце в системі національної фінансової безпеки [48].

Сучасна фінансова гвардія Італії безпосередньо підпорядковується Міністерству економіки та фінансів і є складовою частиною збройних сил держави, а до її повноважень належать: податковий контроль; контроль за акцизами; митний контроль, контроль витрачання державних коштів; придушення організованої злочинності; боротьба з підробками; запобігання та придушення шахрайства в системі ЄС; нагляд за законністю державних закупівель, торгів; охорона патентів, авторських прав; охорона культурної та археологічної спадщини Італії; організація взаємодії з іншими правоохоронними та контролюючими органами країни [43].

Зазначимо, що цей правоохоронний орган вирішує дві групи завдань:

1. фінансові (для захисту доходів і видатків Європейського Союзу, державних та місцевих органів влади, боротьби з ухиленням від сплати податків на національному та міжнародному рівнях, відмиванням грошей та всіх інших форм фінансової злочинності);

2. економічний (забезпечення безперебійного функціонування ринку та дотримання правил конкуренції, що включає боротьбу з протиправними діями злочинних організацій, що представляють інтереси ринку капіталів, товарів і послуг [45].

Міністерство економіки і фінансів Італії є керує Фінансовою гвардією Італії, а його організаційна структура відповідає адміністративно-територіальному поділу країни та особового складу: 20 регіональних командувань, командування особливих відділів, центральних командування повітряного та морського флоту, 20 відділів технічного, матеріально-

технічного та адміністративного забезпечення, близько 100 командувань у провінціях. До складу Фінансової гвардії Італії входять представництва, постійні та тимчасові представництва за кордоном та в міжнародних організаціях [39, с. 367]. Тому можна констатувати, що у Фінансовій варті є достатня кількість працівників, які здатні вирішувати покладені на цей правоохоронний орган завдання щодо забезпечення економічної та фінансової безпеки держави.

Головне командування Фінансової гвардії Італії є органом, через який головнокомандувач здійснює відповідальність за керівництво, планування, програмування, управління та контроль з метою досягнення організаційних цілей; підтримує зв'язки з суб'єктами державного управління на загальнодержавному та регіональному рівнях. Що стосується місцевих органів управління, то вони представлені двома і більше регіональними командуваннями на чолі з генерал-майором або бригадиром. Керівництво спецназу координує діяльність трьох підрозділів Фінансової гвардії Італії:

1. Управління захисту державних фінансів, яке аналізує видатки державного бюджету та муніципальних бюджетів, а також вивчає факти шахрайства в країні та Європейському Союзі, на основі аналізу розробляє плани дій для територіальних одиниць;

2. Командування з питань захисту економіки, до завдань якого входить захист державних заощаджень, рух внутрішніх грошових потоків, фінансових ринків, у тому числі боротьба з нецільовим використанням державних коштів, боротьба з відмиванням грошей та організованою злочинністю в економіці. Для виконання цих завдань команда сформувала такі підрозділи, як: відділ розслідування валютних злочинів; центральна слідча служба по боротьбі з організованою злочинністю; спеціальний підрозділ з питань державних видатків і шахрайства, який відповідає за державні видатки, втрату надходжень з міського бюджету та шахрайства в межах державного та місцевих бюджетів, контролює інформаційні системи

боротьби з шахрайством; спеціальний антикорупційний підрозділ; спеціальний підрозділ охорони інтелектуальної власності;

3. Командування спецпідрозділів, яке перебуває у безпосередній взаємодії з обласною владою, парламентськими комісіями з розслідування злочинів, Верховним комісаром з питань запобігання та боротьби з корупцією та іншими протиправними явищами [39, с. 367-368].

Співробітниками Фінансової гвардії Італії, які віднесені до посадових осіб, є: службовці, які виконують функції судової поліції; посадових і службових осіб, підпорядкованих поліції; працівники громадської безпеки, які мають повноваження, визначені законодавством [12]. Завдяки їх наполегливій праці досягаються значні результати.

Адміністративна діяльність Фінансової гвардії Італії передбачає застосування певних превентивних заходів для запобігання завданню збитків фінансовій системі держави, а судова діяльність вживає конкретних, дозволених законом заходів щодо надання різного роду допомоги судовим установам у встановленні порушень відповідного законодавства. притягнути винних до відповідальності. Таким чином, посадові особи досліджуваного суб'єкта уповноважені проводити слідчі дії на відповідних підставах, збирати необхідну інформацію та вживати інших правових заходів для успішного та ефективного вирішення проблеми. Крім розглянутих та охарактеризованих напрямків роботи, цей суб'єкт має особливі повноваження, притаманні податковим структурам, з метою ефективної боротьби зі злочинами у цій сфері. Існує також такий напрямок роботи органу, як боротьба з контрабандою [15, с. 287; 12, с. 53-57].

Спеціальні правоохоронні органи у сфері економічної безпеки створені в Австрії (Австрійська фінансова поліція (Finpol), яка є спецпідрозділом австрійської поліції для боротьби з податковим шахрайством, пов'язаними з приховуванням податкових надходжень та надходжень соціального страхування), Хорватії (Фінансова Поліція у складі Міністерства фінансів), Румунія (Румунська фінансова гвардія, підпорядкована Міністерству

економіки та фінансів), Латвія (Служба державних доходів, підпорядкована Міністерству фінансів, у складі Національної митної служби, досудові засідання з питань оподаткування, митні правопорушення, митні збори та підрозділи: адміністративний, юридичний, внутрішній аудит, інформаційні технології, зв'язки з громадськістю, управління персоналом, великі платники податків, акцизні товари, міжнародні відносини, стратегічний розвиток, забезпечення та управління ресурсами, запобігання корупції та фінансова поліція), Литва (Служба розслідувань фінансових злочинів Міністерства внутрішніх справ Республіки Литва), [39, с. 364-385].

Отже, на основі аналізу зарубіжного досвіду роботи правоохоронних органів з метою забезпечення економічної безпеки держави можна зробити наступні висновки:

- у більшості провідних країн світу не існує спеціальної нормативно-правової бази фінансової безпеки, а її правове регулювання здійснюється в рамках такого комплексного інституту, як національна безпека.

- забезпечення фінансової безпеки покладається на уповноважені органи державного управління (як правило, Міністерства фінансів або Службу доходів) та правоохоронні органи, а функція законодавця – розробка нормативної бази для її забезпечення. Важливу роль відіграють нормативно-правові акти виконавчої влади.

- тенденцією забезпечення економічної безпеки у світі за останні два десятиліття є створення національного спеціалізованого правоохоронного органу, що забезпечує правовий захист фінансових відносин.

- фінансові розслідування щодо відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом у економічно розвинутих країнах проводять правоохоронні органи та спеціалізовані відділи окремих компаній та банківських установ;

- для проведення фінансових розслідувань у сфер відмивання злочинних доходів має науково-методичне забезпечення та орієнтоване на вирішення практичних проблем та завдань, що перевіряються при вивченні фінансових документів.

Висновки до розділу 3

Світова спільнота визначила легалізації злочинних коштів як одну із суттєвих загроз функціонування легальної економіки. Україна обравши проєвропейський напрям розвитку розділяє цінності та пріоритети економічно розвинутих країн світу. На сьогодні, питання розробки дієвих заходів протидії легалізації незаконно отриманих коштів є актуальним.

Першочерговим заходом, що знизить рівень поширення легалізації «брудних» коштів є встановлення бар'єрів для їх проникнення у легальний бізнес. Для цього доцільно розробити заходів на трьох рівнях: на рівні держави, на рівні вітчизняного підрозділу фінансової розвідки та суб'єктів державного фінансового моніторингу та на рівні окремих суб'єктів. На рівні держави доцільно провести реальну оцінку системи фінансового моніторингу, виявити її слабкі місця та усунути їх. Держфінмоніторингу доцільно налагодити співпрацю та обмін інформацією між усіма СПФМ та СДФМ. На рівні окремого СПФМ доцільно чітко визначити ризики використання його з метою легалізації а виставити «бар'єри» з метою недопущення їх реалізації.

Іноземний досвід забезпечення економічної безпеки держави показав, що визначальну роль у її забезпеченні належить правоохоронним органам та підрозділам фінансової розвідки. Зниження економічної злочинності, шахрайства, корупційних злочинів призводять до зменшення масштабів поширення легалізації злочинних доходів. Вивчення досвіду економічно розвинутих країн показало, що у тих країн, які досягли успіху у боротьбі із легалізацією коштів підрозділи фінансової розвідки або входять до правоохоронних органів, або ж мають право на проведення фінансових розслідувань та зупинку фінансових операцій.

ВИСНОВКИ

У даній кваліфікаційній роботі проведено теоретичне дослідження ролі фінансового моніторингу в забезпеченні економічної безпеки держави. У роботі проведено теоретичне дослідження понять «економічна безпека держави», «фінансовий моніторинг», розкрито особливості побудови вітчизняної антилегалізаційної системи; оцінку динаміки індикаторів окремих складових економічної безпеки держави та результативності функціонування системи фінансового моніторингу. Особливу увагу приділено розробці рекомендацій по вдосконаленню системи фінансового моніторингу з метою підвищення рівня економічної безпеки держави. За результатами проведеного дослідження та аналізу можна зробити такі висновки:

1. Проблема забезпечення економічної безпеки держави в умовах мінливого зовнішнього середовища та наявних внутрішніх суспільно-політичних негараздів набуває особливої актуальності. Проведений у роботі аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців показав відсутність єдності у розумінні сутності поняття «економічна безпека держави». Наявність різних підходів унеможливорює розробку єдиної методики оцінки індикаторів економічної безпеки та розробки заходів її забезпечення.

2. Боротьба з економічною злочинністю та відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом, є обов'язковою умовою забезпечення високого рівня економічної безпеки держави. Дієвим інструментом забезпечення економічної безпеки держави є фінансовий моніторинг. Відповідно до чинного вітчизняного законодавства існує первинний та державний фінансовий моніторинг. Відповідно і система фінансового моніторингу України є дворівневою: вищий рівень – спеціально уповноважений орган та суб'єкти державного фінансового моніторингу; нижчий – суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

3. Нормативно-правова база забезпечення економічної безпеки держави сформована з чотирьох груп нормативних актів: нормативні акти, що закладають правову основу забезпечення економічної безпеки; законодавчі акти, які регламентують окремий напрям забезпечення економічної безпеки; документи, що визначають стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки; правові акти, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку економічної системи.

4. Здійснення фінансового моніторингу в Україні регламентується Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Цей нормативний акт визначає поняття «легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом», «фінансовий моніторинг», суб'єкти фінансового моніторингу, операції, що підлягають фінансовому моніторингу, операції ідентифікації та верифікації клієнтів та запроваджує ризик-орієнтований підхід до перевірки клієнтів та операцій.

5. Забезпечення економічної безпеки передбачає проведення її оцінки – визначення індексу економічної безпеки. Даний показник формується із використанням субіндексів промислової, демографічної, енергетичної, зовнішньоекономічної; інвестиційної, макроекономічної, продовольчої; соціальної та фінансової безпеки. У роботі проведено оцінку окремих індикаторів рівня економічної безпеки держави упродовж 2016-2020 рр. Проведений аналіз засвідчив низький рівень економічної безпеки України, а першочерговими заходами його покращення є зниження рівня безробіття, тіньової економіки, підвищення рівня соціального забезпечення, зростання обсягів виробництва продукції та інші.

6. Фінансовий моніторинг унеможливорює використання фінансового сектора економіки з метою легалізації «брудних» коштів, підвищує довіру клієнтів до фінансових установ, покращує імідж країни на міжнародному ринку. Зазначені результати в сукупності сприяють підвищенню рівня економічної безпеки держави.

7. Державна служба фінансового моніторингу України створена у 2002 р. як вітчизняний підрозділ фінансової розвідки. За період своєї роботи дана служба прийняла та проаналізувала 53 585 101 повідомлення. Отримані повідомлення аналізуються, опрацьовуються, перевіряються та формуються узагальнені матеріали. Оцінка результативності функціонування вітчизняного підрозділу фінансової розвідки показала високу активність у виявленні підозрілих фінансових операцій.

8. Інтеграція України у світове господарство вимагає дотримання встановлених правил та принципів. Відмивання злочинних доходів визнано світовим співтовариством суттєвою загрозою функціонування економічної системи та підриває довіру до держави як інституту. Саме тому для України актуальною є розробка дієвої антилегалізаційної стратегії.

9. Для забезпечення максимальної дієвості антилегалізаційних заходів необхідно щоб вони відбувались на макро-, мезо- та мікрорівнях одночасно. На макрорівні доцільно провести реальну оцінку системи фінансового моніторингу, виявити її слабкі місця та усунути їх. На мезорівні доцільно налагодити співпрацю та обмін інформацією між СПФМ, СДФМ та підрозділом фінансової розвідки. На мікрорівні доцільно чітко визначити ризики використання суб'єкта господарювання з метою легалізації а виставити «бар'єри» з метою недопущення їх реалізації.

10. В економічно розвинутих країнах визначальну роль у її забезпеченні економічної безпеки належить правоохоронним органам та підрозділам фінансової розвідки. Підрозділи фінансової розвідки країн, які досягли успіху у боротьбі із легалізацією злочинно отриманих коштів, є правоохоронного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амитан В. Экономическая безопасность: понятие, концепция. Прометей: регіональний зб. наук. пр. з економіки. Донецьк: Юго-Восток, 2000. 333 с.
2. Бойко Т. В. Актуальні проблеми економічної безпеки України. URL: <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf>.
3. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. 7-е изд., доп. М.: Институт новой экономики, 2008. 1472 с
4. Власюк О. С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2011. 474 с.
5. Вовчар О. Д., Стаднійчук Р. В. Фінансовий моніторинг ризиків як інструмент фінансового оздоровлення банків. *Економічний простір*. 2020. С. 74–78.
6. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.
7. Гбур З. В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*, 2018. № 11. С. 111–115.
8. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 1. С. 43–50. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf>
9. Економічна безпека / за ред. З. С. Варналія. Київ: «Знання», 2009. 647 с.
10. Жаліло Я. А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 97-104.

11. Касаткина А. А. Административно-правовой статус Корпуса Финансовой Гвардии Италии. *Административное и муниципальное право*. Москва : Nota Bene, 2012. № 5 (53). С. 39-46.
12. Касаткіна А.А. Особливості функціонування поліцейського механізму Італійської Республіки. *Поліцейська діяльність*. 2012. № 3. С. 53–57.
13. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Кривонос Л. Світовий досвід боротьби з «брудними» грошима. *Фінансовий контроль*. Всеукраїнський науково-практичний журнал, 2018. URL: <https://fincontrol.com.ua/newspublic.php?id=68>
15. Криштанович М. Ф. Модернізація механізмів державного управління в системі органів внутрішніх справ сучасної України : дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02. Львів, 2016. 474 с.
16. Кузьменко О. В., Доценко Т. В., Скринька Л. О. Роль фінансового моніторингу в сучасній системі забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Науковий погляд: економіка та управління*, № 3 (65), 2019. С. 98-108.
17. Легалізація економіки в забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання та держави: колективна монографія / за ред. д.е.н., проф. І. О. Ревак. Львів: СПОЛОМ, 2021. 240 с.
18. Лекарь С. І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 476 с.
19. Леонов С. В., Бойко А. О., Боженко В. В., Лучко І. В. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. №3(15). С. 137-144.
20. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 215 с.

21. Новак О. С., Дідківська Н. І. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні фінансової безпеки держави <http://www.economy.nauka.com.ua>
22. Новицький Г. В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: монографія. Київ : Інтертехнологія, 2008. 496 с.
23. Ортинський В. Л. Аналіз нормативно-правової основи забезпечення економічної безпеки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 4-12. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn>
24. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
25. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua>
26. Павліченко Є., Гузенко О. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України. *Адміністративне право і процес*. 2020 №7. С. 169-174.
27. Першин В. Державний фінансовий моніторинг: завдання та функції. *Публічне право*. 2017. № 1 (25). С. 45–50.
28. Пирожков С. І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. Київ: НІПМБ, 2003. 42 с.
29. Приходько О. Борьба с отмыванием денег: европейский опыт для Украины. *Дзеркало тижня*. 2007. Вып. №49, 21 декабря-28 декабря.
30. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України: від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20>
31. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: *Закон України* від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
32. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і

торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm7

33. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>

34. Про національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

35. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17#Text>

36. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

37. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>

38. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents>

39. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. докт. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

40. Сухоруков А. І., Мошенський С. З., Петрук О. М. Національна економічна безпека. Житомир: Рута, 2010. 384 с.

41. Хмельюк А. А. Практика реалізації фінансового моніторингу в Україні. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 218-225.

42. Шупер В. В., Зубик Ю. М. Модернізація заходів внутрішньої економічної безпеки. *Економічна безпека як складова національної безпеки держави*. 2018. С. 82-84.

43. Adeguamento dei compiti del Corpo della Guardia di finanza, a norma dell'articolo 4 della legge 31 marzo 2000, № 78: Decreto Legislativo 19 marzo 2001

44. Job Creation and Economic Security Act of 2002. URL: <http://www.govtrack.us/congress/bills/107/hr3666>.

45. Presentation by Brigadier-General Walter Cretella Lombardo to the European Parliament (Budgetary Control Committee). Brussels. 2005. URL: http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/partners-press-release-2005/eu_parliament_en.pdf.

46. The Economic Security & Recovery Act of 2001. URL: http://www.whitehouse.gov/omb/legislative_sap_107-1_hr3090-h.

47. The Education for Economic Security Act of 1996. URL: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1984/81184c.htm>.

48. The role of the Guardia di Finanza as the economic and financial police guardian of the state and European Union budgets. URL: <http://treasuresandtales.com/index.php/art-recovery-team-ofgdf/23-the-role-of-the-guardia-di-finanza>.